

Kadernota 2020-2025

Uitwerking van het Bestuursprogramma 2019-2023

Bezoekadres

Maria Theresialaan 99
6043 CX Roermond

Postadres

Postbus 2207
6040 CC Roermond

IBAN NL10NWAB0636750906
KvK 67682065

088-8890100

info@waterschaplimburg.nl
waterschaplimburg.nl

titel Kadernota 2020-2025
subtitel Uitwerking van het Bestuursprogramma 2019-2023
datum 2 juli 2019
versie 2.0
status Conform besluit DB 2 juli 2019
zaaknr. 2019-Z3354
documentnr. 2019-D58362

Dit document is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van het dagelijks bestuur

Inhoudsopgave

1	Voorwoord	4
2	Hoogwaterbescherming Maas: waterveiligheid	7
3	Zuiveren en Waterketen	11
4	Waterkwaliteit	15
5	Klimaatadaptatie regionaal systeem	17
6	Crisisbeheersing	24
7	Modern werkgeverschap	26
8	Risico's	29
9	Financiën	31
	Bijlage 1. Technische uitgangspunten 2020-2025	37

1 Voorwoord

Waterschap Limburg heeft haar eerste stappen gezet in de nieuwe bestuursperiode. U heeft als algemeen bestuur een Bestuursprogramma vormgegeven – **met uitzondering van de VVD is dit door alle fracties onderschreven** – en het dagelijks bestuur benoemd. Daarmee is de basis voor deze bestuursperiode gelegd. Deze Kadernota 2020-2025 vormt de verdieping op het Bestuursprogramma en is tevens de opmaat naar de begroting 2020. In deze Kadernota zijn de eerder door het algemeen bestuur vastgestelde beleidslijnen doorgezet.

Met vaststelling van deze Kadernota bepaalt u de richtinggevende koers voor de komende jaren. Definitieve besluitvorming vindt plaats via de komende begrotingen en, indien van toepassing, via separate besluitvorming in AB of DB.

Het Bestuursprogramma is gestoeld op drie kernpunten: **verbinden**, **vernieuwen** en **versterken**. Dit benadrukt de noodzaak om te investeren in een gezonde basis voor Waterschap Limburg en Waterschapsbedrijf Limburg. Een uniformering van onze werkwijze en kwaliteitsniveau voor onderhoud en adequaat assetbeheer vormen de ruggengraat van het **versterken** van onze basis. Dat vraagt extra financiële inspanningen én anders kijken naar onze uitdagingen. De voorgenomen meerjarige onderhoudscontracten geven invulling aan **vernieuwing** en **verbinding**, in dit geval met de markt. **Vernieuwing** die ook gezocht wordt in de inrichting van een Centrale Regiekamer, waarmee we de mogelijkheid krijgen om adequaat te reageren op bijzonderheden in ons gebied.

Waterveiligheid

Onze dijken **versterken** we letterlijk in onze waterveiligheidsprogramma's. Maaswerken nadert haar voltooiing en we staan aan de vooravond van de fysieke realisatie van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Deze fase vraagt een forse inspanning van ons, in samenwerking met de omgeving en met nieuwe, innovatieve oplossingen. De Rijksbijdrage van 200 miljoen euro extra om een voorspoedige uitvoering van het HWBP mogelijk te maken, is een unieke kans. Daarmee komt het moment in beeld dat Limburg voor het eerst adequaat beveiligd is tegen hoogwater Maas. Het vraagt echter ook de bereidheid van onze kant om mogelijk (een deel van) het benodigde budget voor te financieren. We houden rekening met dit scenario en zijn bereid tot voorfinanciering. In de doorberekeningen voor deze kadernota is nog geen rekening gehouden met de gevolgen van deze voorfinanciering, anders dan het signaleren ervan in de risicoparagraaf.

Klimaatadaptatie regionaal systeem

Ons klimaat verandert. Dat dwingt ons tot het maken van nieuwe of andere keuzes en het herijken van onze uitgangspunten. Met het programma Water in Balans neemt Waterschap Limburg de handschoen op om wateroverlast te voorkomen. Een programma dat alleen in **verbinding** met de andere stakeholders in het gebied kan worden gerealiseerd. In die **verbinding** is de afgelopen jaren veel geïnvesteerd en die investering blijft, om zo gezamenlijk in 2050 gesteld te staan voor de verwachte klimaatverandering. Daarnaast vragen ook droogte en waterbeschikbaarheid steeds meer aandacht en inspanning. En ook hier gaan we op zoek naar **vernieuwing**. Het concept beekdalbreed denken, waarbij we nadrukkelijk naar de omgeving van de beek kijken, is hier een mooi voorbeeld van. We richten twee pilotgebieden in, één in het zuiden en één in het noorden van ons gebied. We

zoeken hier met bedrijfsleven, kennisinstituten, opleidingen en landbouw naar nieuwe oplossingen en innovaties die we in de praktijk kunnen testen. Zo kunnen we met relatief bescheiden financiële inspanningen snel inzicht krijgen hoe we de klimaatuitdaging het beste kunnen aangaan en welke innovaties ons verder brengen. Om ook in de toekomst gesteld te staan voor de opgaven in waterbeheer, is **versterking** van de staande beheerorganisatie cruciaal. Dit om ook na realisatie van de diverse programma's het gewenste niveau te waarborgen.

Waterkwaliteit

Waterkwaliteit is de derde belangrijke opgave voor Waterschap Limburg. Juist tijdens droogte wordt de kwaliteit extra kwetsbaar. De KRW-einddatum van 31 december 2027 nadert met rasse schreden, terwijl de benodigde inspanning nog groot is. Ook hier helpt het om anders naar de problematiek te durven kijken en juist daar onze inspanningen op te richten waar de effecten het grootst zijn. En ook hier is het samenspel met onze omgeving essentieel. Waterkwaliteit beïnvloeden we deels zelf, via onze rwzi's. In de komende bestuursperiode wordt duidelijk hoe we medicijnresten en andere opkomende stoffen en verontreinigingen uit ons watersysteem kunnen halen - met innovatie als **vernieuwende** en **verbindende** motor.

Waterschapsbedrijf Limburg en Waterschap Limburg geven samen vorm aan duurzaamheid. Zo zal WBL in 2025 energieneutraal zijn.

Modern werkgeverschap

Het moge duidelijk zijn: onze opgaven zijn groot en urgent. Ze vragen om een financiële inspanning en een investering in onze organisaties. We geven vorm aan de veranderende werkwijze die de invoering van de Omgevingswet met zich mee gaat brengen. Om goede afwegingen te kunnen maken over de wijze waarop we onze activiteiten bemensen. Om nieuwe kennis en kunde in huis te halen en om voorbereid te zijn op de grote pensioenuitstroom van mensen en kennis vanaf 2023. Een gezonde organisatie vraagt om daar nu al mee bezig te zijn, om zonder transitiestuipen vorm te geven aan onze opgaven.

Financiën

In het licht van de benodigde financiële inspanning zijn er globaal twee (uiterste) scenario's:

- I Een gelijkmatige inspanning over vier jaar
- II In 2020 wordt één grote stap gezet om de (langjarige) belastingopbrengsten op het juiste niveau te brengen, dat past bij de inspanning die we moeten leveren gevolgd door drie jaren van beperkte groei. Daarbij ontstaan in de eerste jaren reserves om de groei in de latere jaren af te vlakken.

De uiteindelijke inspanning die nodig is over het totale belastingvolume is 24%. Door te kiezen voor samenwerking en vernieuwing werken waterschap en waterschapsbedrijf samen met alle partijen in de omgeving aan een waterrijk en klimaatproof Limburg.

Namens het dagelijks bestuur van Waterschap Limburg,

de secretaris-directeur,

ir. E.J.M. Keulers MMO

de dijkgraaf,

drs. ing. P.F.C.W. van der Broeck

Leeswijzer

Deze Kadernota 2020 – 2025 bevat de uitgangspunten voor de begroting 2020 en maakt inzichtelijk wat aanvullend aan de huidige meerjarenbegroting nodig is om onze opgaven te realiseren en de ingezette koers te bestendigen. Deze Kadernota bevat beleid(sontwikkelingen) en activiteiten die de € 10.000 te boven gaan, dan wel groot politiek, bestuurlijk en/of maatschappelijk effect hebben. Daar waar mogelijk, is beantwoording van de onderzoeksvragen (Begroting 2019) verwerkt. Een integrale rapportage over de onderzoeksvragen volgt in de begroting 2020.

De in deze Kadernota gepresenteerde maatregelen zijn afgewogen langs eenzelfde lijn:

- betreft het een kerntaak vanuit het Bestuursprogramma,
- draagt het bij aan realisatie van de waterschapsdoelen,
- indien het bijdraagt aan de eigen doelen, dan wordt ingezet op faciliteren, stimuleren en aanjagen. In principe wordt niet financieel ondersteund aan derden.

Deze Kadernota 2020 – 2025 volgt in thema's en opbouw het Bestuursprogramma 2019 – 2023. Bij elke kernopgave wordt kort geschetst:

- actuele en toekomstige ontwikkelingen,
- een haalbare en betaalbare (financiële) uitwerking,
- een korte toelichting bij de te nemen maatregelen.

Daarnaast willen waterschap en waterschapsbedrijf ook in de toekomst wendbaar zijn met versterkte uitvoerings- en innovatiekracht. Dit wordt uitgewerkt onder Modern werkgeverschap.

De risicoparagraaf geeft enkele kanttekeningen en overwegingen mee ten aanzien van de geschetste ontwikkelingen.

In de financiële uitwerking is een prognose van de lastenontwikkeling opgenomen. Het vertrekpunt van de prognose is de meerjarenraming zoals opgenomen in de begroting 2019, geactualiseerd met de besluitvorming die daarna heeft plaatsgevonden, inclusief de voorjaarsrapportage.

Een financiële uitwerking van de maatregelen in de tijd is te vinden in de bijlage.

2 Hoogwaterbescherming Maas: waterveiligheid

Waterschap Limburg als waterkerend waterschap

Wat staat er in het Bestuursprogramma?

- Een goede bescherming voor alle inwoners tegen overstromingsgevaar van de Maas conform de nieuwe normering richting 2050.
- Het onverkort uitvoeren van het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), waarbij het motto geldt: 'ruimte voor de rivier waar het kan, dijken waar het moet!'.
- Het geven van een juiste invulling aan de wettelijke zorgplicht op het onderhoud en beheer van de primaire waterkeringen met de focus op veiligheid en biodiversiteit.

Ontwikkelingen

Onze Maas. Onze veiligheid. Waterschap Limburg werkt onder dit motto, samen met het Rijk, provincie en gemeenten, aan sterke dijken in heel Limburg. Door klimaatverandering gaat de Maas meer water afvoeren. We weten dat veel dijken daar niet tegen bestand zijn. Waterschap Limburg heeft een grote hoogwaterbeschermingsopgave. Met circa 185 kilometer primaire waterkeringen die pas recent onder de Waterwet zijn gebracht, behoort ons waterschap ook landelijk gezien tot de top 3 qua 'wettelijk noodzakelijke versterkingsopgaven'.

Als waterkerend waterschap is het nodig dat Waterschap Limburg ook langjarig voorzieningen treft om invulling te kunnen geven aan deze wettelijke taak. Het waterschap dient haar ingezetenen immers hun wettelijk vereiste waterveiligheid te bieden. Om onze ingezetenen tegen hoogwater te beschermen, voeren we het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) onverkort uit. Dit betekent dat we ook bereid zijn de last van voorfinanciering te nemen, indien we projecten starten voordat de HWBP-budgetten beschikbaar zijn. Voor de periode 2020-2025 heeft de landelijke HWBP-organisatie de ontwerp-programmering vastgesteld. In deze programmering van het HWBP voor de jaren 2019 – 2023 is een deel van de door het waterschap aangevraagde budgetten voor 2020 – 2025 opgenomen in de jaren 2025 – 2028.

Er bestaat een beperkte kans dat - wanneer het waterschap haar HWBP-programma onverkort uitvoert en middelen uit het landelijke HWBP niet vroegtijdig beschikbaar komen (zoals afgelopen jaren telkens wel het geval is geweest) - een aantal dijkversterkingen gedeeltelijk onder voorfinanciering door het waterschap moet worden uitgevoerd. Al vanaf de start van het HWBP-programma is sprake van dit risico. Ook in de komende jaren zetten we ter beheersing van dit risico, evenals in voorgaande jaren, in op het verder naar voren halen van de landelijke HWBP-budgetten. Mocht deze aanpak echter niet succesvol blijken en de financiering onverhoopt niet op het juiste tijdstip voorhanden zijn, dan is Waterschap Limburg bereid zelf de lasten van voorfinanciering te nemen gelet op de wettelijke en urgente taak om onze inwoners te beschermen tegen hoogwater.

Na afronding van de huidige projecten resteert de opgave om tot 2050 ook de andere primaire waterkeringen te laten voldoen aan de norm. Dit is nog een forse opgave. Door klimaatverandering en de in 2017 ingevoerde nieuwe normering blijft de hoogwaterveiligheidsopgave in Limburg de komende decennia onverminderd groot. In indicatieve berekeningen is het langjarig financiële effect van deze waterveiligheidsnormen bepaald en is inzicht gegeven in de middelen die structureel nodig

zijn om - ook na afloop van de programma's Maaswerken en HWBP - de waterveiligheid in Limburg te blijven borgen.

In 2018 heeft de Inspectie Leefomgeving en Transport een audit uitgevoerd op onze dijken. De conclusie is dat ons kwaliteitssysteem op orde is. We hebben echter nog onvoldoende middelen beschikbaar in de meerjarenbegroting voor beheer en onderhoud van de dijken conform de afspraken in het kwaliteitssysteem.

Uitwerking

Dijkversterkingsopgave

Limburg telt circa 185 km primaire waterkeringen (dijken). Veel trajecten voldoen nog niet aan de wettelijke norm. Met de dijkversterkingsprogramma's Maaswerken en HWBP Noordelijke Maasvallei lopen we de bestaande achterstanden in (circa 1/3 van het beheerareaal). Daartoe zijn er 22 (7 voor Maaswerken, 15 voor HWBP – incl. Lob van Gennep) projecten in voorbereiding. In de periode tot 2024 wordt ongeveer 70 km dijken aangelegd of verbeterd. Op 5 locaties (Arcen, Well, Venlo-Velden, Baarlo en Thorn Wessems) wordt daarnaast ook de mogelijkheid voor een dijkverlegging verkend. In november 2018 is besloten tot verkenning van de Lob van Gennep. Dit is een gezamenlijk project van Rijk, provincie, gemeenten en waterschappen. Waterschap Limburg treedt namens de samenwerkende overheden op als trekker van deze verkenning.

Uit de uitgevoerde verkenningen en planuitwerkingen is de scope van de opgave duidelijker geworden. Gebleken is dat de toepassing van de nieuwe normering, het grotere ruimtebeslag dat hierdoor ontstaat en de aansluiting op hogere gronden tot spanning tussen budget en scope heeft geleid. Vanwege deze gewijzigde uitgangspunten zijn de beschikbare middelen voor het HWBP Noordelijke Maasvallei in de komende jaren aangepast aan de omvang van de scope, zoals deze uit de verkenningen naar voren is komen. Deze budgetbijstelling is recent verwerkt in het landelijke ontwerp Hoogwaterbeschermingsprogramma 2020-2025. Waterschap Limburg heeft ingestemd met dit ontwerpprogramma. Projecten Groot-Boller en Venlo-Velden zijn nog niet opgenomen in het budget, omdat hiervoor de verkenning nog moet opstarten. Evenmin is koploperproject Maastricht verwerkt, omdat het MIRT-onderzoek hiervoor nog loopt. Voor de 5 locaties waarvoor ook dijkverlegging wordt verkend, vindt overleg met het Rijk plaats, omdat scope en budget nog niet in balans zijn.

Beheer en onderhoud waterkeringen

Aanleg, onderhoud en beheer van dijken vragen daarnaast aanvullende kennis en vaardigheden. We behoren tot de waterschappen met de grootste opgave in dijkversterking en hebben meer kunstwerken, waaronder demontabele keringen, in ons gebied dan alle andere waterschappen samen. Tegelijkertijd is onze organisatie aanzienlijk kleiner dan vergelijkbare waterkerende waterschappen.

In 2018 hebben we succesvol de audit van de Inspectie Leefomgeving en Transport doorlopen. Onze processen en procedures zijn adequaat beschreven. Nu komt het erop aan om ook te gaan werken conform deze processen en procedures. Als invulling van de zorgplicht investeren we in het wegwerken van bestaande achterstanden omtrent kennis van onze kunstwerken, data op orde

(legger) en bijzondere constructies. Daarnaast brengt het nieuwe areaal ook de nodige aanpassingen met zich mee zoals veranderingen aan pompen en sluitprotocollen. Voor beiden is een goede kennisbasis in de organisatie essentieel. Hiermee kiezen we voor een verantwoorde, haalbare en betaalbare invulling van onze waterkerende beheertaak. We investeren verder in het gebruiken van het WBI-instrument voor calamiteiten (sterkteberekening). De toetsing van de dijken gaat over het goed- of afkeuren van de dijktrajecten. Met een beperkte aanvullende analyse op de reguliere toetsing volgens het Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium (WBI) wordt de daadwerkelijk actuele sterkte van een dijktraject in beeld gebracht. Dit is relevante informatie tijdens een hoogwater. Het ritme van de reguliere toetsing bepaalt het tempo en de volgorde van de dijktrajecten.

Solidariteitsbijdrage HWBP

Jaarlijks betalen alle waterschappen in Nederland een solidariteitsbijdrage aan het landelijk HWBP. Ons waterschap draagt jaarlijks circa € 12 miljoen af. In de Kadernota gaan we uit van handhaving van de huidige afschrijvingstermijn van 30 jaar.

Binnen de waterschappen wordt in financiële zin verschillend omgegaan met deze bijdrage. Er zijn 11 waterschappen die deze bijdrage jaarlijks in hun exploitatie opnemen. 10 Waterschappen schrijven de jaarlijkse bijdragen in 5, 30 of 35 jaar af. Wij schrijven de bijdrage in 30 jaar af. Het is mogelijk om deze keuze te wijzigen en te kiezen voor het in één keer opnemen van de bijdrage in de exploitatie of de afschrijvingstermijn te verkorten van 30 naar 5 jaar. Wanneer we de bijdrage aan het HWBP vanaf enig jaar volledig en structureel opnemen in de exploitatie, zou het belastingvolume watersysteemheffing ten opzichte van 2019 met zo'n 18% extra moeten stijgen om de kosten daarvan af te dekken. Bij activering en afschrijven in 5 jaar, zou het belastingvolume watersysteemheffing over een periode van 5 jaar met zo'n 20% ten opzichte van 2019 extra moeten stijgen om de kosten daarvan af te dekken (groeimodel van circa 4% extra per jaar).

Maatregelen

Dijkversterkingsopgave

- HWBP Noordelijke Maasvallei, waarvan 10% eigen bijdrage (projectgebonden aandeel) voor Waterschap Limburg.
- Lob van Gennep, waarvan 10% eigen bijdrage (projectgebonden aandeel) voor de dijkversterkingsopgave van Waterschap Limburg.
- Ingangstoets voortrollend programma t/m 2024 (10 trajecten). De uitvoering van de overige ca. 30 trajecten volgt in de periode tot 2050.
- Voortrollend programma dijkversterking vanaf 2024, waarvan 10% eigen bijdrage (projectgebonden aandeel) voor Waterschap Limburg.
- We blijven de solidariteitsbijdrage HWBP afschrijven over een periode van 30 jaar.

Beheer en onderhoud

- Onderzoek juridische positie kunstwerken in eigendom bij derden.
- Inventarisatie kunstwerken voor geprogrammeerd onderhoud.
- Stijging onderhoudskosten door toepassing bijzondere constructies (bijvoorbeeld glas).
- Vervanging pompen hoogwaterbestrijding als gevolg van toename kwelbezwaar en opvoerhoogte door dijkversterking.
- Wettelijke veiligheidstoetsing beoordeling primaire waterkeringen.

- Aanpassing van de sluitprotocollen.
- Versterken beheerinspanningen waterkeringen door areaaluitbreiding en de zorgplicht. Het zijn van een participatieve overheid in lijn met de Omgevingswet.
- Legger waterkeringen op orde brengen.
- WBI + sterkte berekeningen dijken calamiteiten.

Financiële consequenties

Stijging watersysteemheffing t.o.v. belastingvolume 2019

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
Dijkversterkingsopgave *	%	0,00%	0,00%	0,37%	1,28%	2,16%	2,86%
	€	-	-	242.000	840.000	1.419.000	1.881.000
Beheer en onderhoud	%	1,08%	1,40%	1,79%	2,17%	3,28%	3,92%
	€	708.000	919.000	1.179.000	1.429.000	2.160.000	2.576.000
Totaal Waterveiligheid	%	1,08%	1,40%	2,16%	3,45%	5,44%	6,78%
	€	708.000	919.000	1.421.000	2.269.000	3.579.000	4.457.000

* exclusief voorfinancieringsrente HWBP en Lob van Gennep (risicoparagraaf)

3 Zuiveren en Waterketen

Innovatie, circulair handelen en ketenaanpak

Wat staat er in het Bestuursprogramma?

- De koers voor de komende bestuursperiode is dat wij verantwoordelijk zijn en blijven voor de afvalwaterzuivering in Limburg. Wij willen deze taak zelfstandig blijven uitvoeren.
- We gaan voorop in het benutten van mogelijkheden om efficiëntie en kwaliteitswinst in de waterketen te halen op een duurzame en doelmatige manier.
- Het versterken van de samenwerking in de waterketen met gemeenten en WML. Uitgangspunt is dat iedere partner verantwoordelijk blijft voor de eigen wettelijke taken.
- Het samen met bedrijven, agrariërs en kennisinstellingen oppakken van afvalwatervraagstukken. We onderzoeken op welke wijze kennis en ervaring van WBL op het gebied van circulaire economie en technologie (zoals Verdygo) kunnen worden ingezet.
- Het zoveel mogelijk uit het water verwijderen van medicijnresten, chemische stoffen, microplastics en nieuwe opkomende vervuulende stoffen. We sluiten aan bij landelijke ontwikkelingen.
- Het stimuleren van innovatie en de waarde van afvalwater benutten in al haar facetten (grondstoffenfabriek en het aanbieden van (industriële) water).

Ontwikkelingen

Waar eerst de opgave lag de zuiveringstaak uit te voeren tegen de laagste kosten, is in de vorige bestuursperiode de opdracht aan WBL gegeven om uitvoering te geven aan de Toekomstvisie 2030. Als kernopdrachten zijn geformuleerd:

- uitvoering geven aan het Limburgs effluentbeleid voor de realisatie van de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW),
- duurzaamheid en innovatie een prominente rol geven in de plannen,
- prioriteit te geven aan de doelen: energieneutraal en grondstoffenhergebruik, hergebruik effluent ten behoeve van droogtebestrijding, klimaatneutraal, medicijnresten.

In de opdracht van WL aan WBL wordt voor genoemde thema's een nadere uitwerking, haalbaarheidsstudie of plan van aanpak verwacht in 2019. WBL werkt voor alle genoemde prioriteiten plannen uit. Daarbij wordt expliciet aangegeven welke inspanningen de realisatie van deze doelen vergen in de vorm van investeringsuitgaven. De door WBL op basis van de opgave uitgewerkte middenvariant is opgenomen in deze Kadernota.

Verdieping wordt aangebracht op prioritaire doelen als:

- Waterkwaliteit: uitvoering aan Limburgs effluentbeleid (P en N) en aanvullende normen, aanpak nieuwe stoffen (microverontreinigingen met een prioriteit voor medicijnresten). Dit op aangeven van Waterschap Limburg in het watersysteemkader.
- Energieneutraal: maximale energierugwinning uit afvalwater en 100% energieneutraal in 2025.
- Grondstoffenhergebruik: circulaire bedrijfsvoering rwzi's, inzetten op landelijke TOP 5 (fosfor, fosfaat, cellulose, alginaat, bioplastics en biomassa) door bijdragen aan landelijke onderzoeken en experimenten en door het opzetten van een eigen pilot.

- Klimaatbestendig: inrichten van terreinen en processen om effecten op te vangen, waaronder effluentgebruik voor droogtebestrijding.
- Klimaatneutraal: CO₂-emissie van het zuiveringsproces naar 0% en klimaatneutraal werken in 2050; relatie met o.a. energieverbruik en chemicaliënverbruik.
- IT en big data: ontwikkeling van een Centrale Regiekamer Waterschap Limburg - WBL en onderzoek naar de haalbaarheid met andere waterketenpartners, het opstellen van een visie op informatietechnologie.
- Overkoepelend aan genoemde doelen krijgen duurzaamheid en innovatie (opstellen innovatieagenda) een prominente rol.

Uitwerking

Kerntaak blijft het transporteren en zuiveren van afvalwater en daarbij tijdig voldoen aan de KRW-doelstellingen (effluentnormen). In de bestuursperiode onderzoekt WBL hoe het beste invulling kan worden gegeven aan de opdracht van WL. De gevraagde plannen van aanpak worden integraal opgepakt vanwege de onderlinge afhankelijkheid van de thema's. Ze worden ook integraal beschouwd met omgevingsfactoren als watersysteemontwikkelingen/ natuur (o.a. beekherstel, effluentkwaliteit), landgebruik (bijv. agrarische watervraag), gemeentelijke activiteiten (o.a. overstorten, afkoppelen), industriële vragen (bijv. industrieel afvalwater zuiveren, watervraag) en bestaande waterinfrastructuur (bijv. heroverweging optimaal transportstelsel en zuivering). Een eerste pilot op deze aanpak (van eendimensionaal naar integraal systeemdenken) is in voorbereiding voor de rwzi Hoensbroek. Het doel van dit traject is het organiseren van integrale, meerdimensionale planvorming op watersysteemniveau in plaats van ééndimensionale planvorming binnen de WBL-grenzen. De huidige plannen dienen doorgaans maar één normgericht doel (verbeteren chemische waterkwaliteit), terwijl ze op andere fronten een negatieve impact hebben (bijv. hoger energie- en chemicaliënverbruik). Het doel is een integrale, doelmatige, effectgerichte planvorming, met uiteindelijk "minder meerkosten" als resultaat. Deze werkwijze is als systeemsporging aan te duiden.

Door vanuit de "sectorale waterzuiveringsopdracht" nadrukkelijk de omgeving te betrekken wordt actief verbinding gemaakt met die omgeving en worden opgaven gezamenlijk en in samenhang opgepakt (verbinden). De opgaven waar we voor staan kunnen alleen worden bereikt door vernieuwing en verbeteringen. We willen daarin kennispartner zijn en vanuit innovatiekracht een koploperspositie innemen. Vernieuwend is ook de gekozen aanpak van integraal systeemdenken (waterketen, watersysteem, omgeving). Netwerkdelen en ketensamenwerking zijn de nieuwe norm. De recente nieuwe inrichting van de organisatie versterkt het innovatievermogen, de wendbaarheid en de slagkracht (versterken).

We kiezen voor een haalbare en betaalbare invulling van onze opgave. Steeds zal helder worden geformuleerd welke kansen en risico's kleven aan de varianten. Zowel voor de keuzes op de rwzi alsook voor de effecten op de omgeving. Door de integrale aanpak wordt gestuurd op "minder-meer" kosten. Niet alleen beschouwd binnen de context van waterzuivering maar breder beschouwd binnen de maatschappelijke context.

Samenwerking in de waterketen Waterschap Limburg /WBL

Samenwerking wordt actief opgezocht met ketenpartners (gemeenten, WML), bedrijfsleven, kennisinstituten en particuliere initiatieven. Het MKB bieden we een podium om nieuwe ontwikkelingen in de praktijk te onderzoeken en te testen. Voorbeelden van de operationele samenwerking met de ketenpartners betreffen beheer en onderhoud van gemalen, meten en monitoren, ondersteuning bij planvorming gemeenten (BRP/GRP) en integratie met de Centrale Regie Kamer.

In de operationele samenwerking met de partners in de waterketen blijven de 4 K's bepalend: verlagen van de kosten, verhogen van de kwaliteit, verminderen van de personele kwetsbaarheid en vergroten van de klanttevredenheid. Bij het verbreden van de samenwerking worden de (afval)waterketen en het watersysteem integraal beschouwd.

Overstortlozingen

De redeneerlijn voor overstortlozingen uit de afvalwaterketen is gericht op het effectief inzetten van (financiële) middelen voor het halen van de waterkwaliteitsdoelen en gaat uit van effectgericht in plaats van normgericht denken en handelen. Door het toepassen van de redeneerlijn worden de noodzaak en doelmatigheid voor de gemeentelijke riolering én de afnamecapaciteit van WBL integraal beoordeeld. We streven naar het optimale resultaat voor het watersysteem en een zo effectief mogelijke inzet van onze middelen. We investeren in een betere onderbouwing van uitvoeringsmaatregelen in de waterketen ten behoeve van een betere waterkwaliteit en de realisatie van de KRW-doelen. We richten ons op maatwerk leveren en werken aan het creëren van een beter begrip van nut en noodzaak voor het investeren in dure uitvoeringsmaatregelen.

Bronaanpak en verwijderen van medicijnresten e.d.

We sluiten aan bij de (landelijke) ketenaanpak, die gericht is op het voorkomen van vervuiling van het oppervlaktewater (bronaanpak). Deze aanpak is aanvullend op het uitsluitend zuiveren als 'end of pipe' oplossing. Dit door ervoor te zorgen dat deze stoffen niet via de rwzi in het oppervlaktewater terecht komen. We verwachten echter dat een bronaanpak alleen niet voldoende zal zijn. Samen met WBL investeren we daarom ook in het verwijderen van medicijnresten uit het afvalwater. Met ketenpartners (waterschappen, Rijk en drinkwaterbedrijven) in het stroomgebied van de Maas (Nederland) werken we samen aan de bronaanpak voor medicijnresten en andere afvalwatervraagstukken (Schone Maaswaterketen).

Aanvullend op het Limburgs nutriëntenbeleid (N en P), wordt nagedacht over het verwijderen van microverontreinigingen. Op dit moment is onvoldoende in beeld wat en hoeveel de rwzi's bijdragen aan de vracht. We focussen op het in beeld krijgen van de bijdrage die onze rwzi's leveren aan het wel (of niet) realiseren van de KRW-doelstellingen. Het is noodzakelijk om de opgave omtrent deze stoffen in beeld te krijgen om onderbouwd besluiten te kunnen nemen om deze emissieroute aan te pakken. We zetten in op kennisontwikkeling en nadere onderbouwing voor toekomstige investeringen in aanvullende zuiveringstechnieken. WBL en Waterschap Limburg trekken samen op in dit dossier. We geven integrale afwegingen vorm en ontwikkelen een beter begrip van waterketen- en watersysteemissues en de onderlinge relaties.

Maatregelen

- Zie concept-Meerjarenbegroting 2020-2029 van WBL. Voorzien is in jaarlijks extra (exploitatie) budget voor innovatie-onderzoek en pilots (totaal 4% van de begroting = ca. € 2,8 miljoen). Indien onderzoek leidt tot uitrol van succesvolle pilots zullen extra (investerings- en exploitatie)kosten noodzakelijk zijn.
- Keuze maken omtrent het voorzetten van de huidige strikte invulling van de KRW-doelstellingen voor riooloverstorten dan wel insteken op effectgerichte invulling van de sanering van riooloverstorten.
- Onderzoek doen naar verwijdering van medicijnresten en andere microverontreinigingen uit afvalwater op de rwzi.
- Bronaanpak van medicijnresten; aanvullend onderzoek naar de bijdrage van rwzi's aan de emissie van microverontreinigingen op het watersysteem. De prioriteit wordt gelegd bij de rwzi's die lozen op het regionaal watersysteem.
- Schone Maaswaterketen (o.a. bronaanpak medicijnresten/afvalwatervraagstukken).
- Waterkwaliteit verbinden met droogteaanpak; aansluiten en bijdragen aan projecten

Wat niet

- Op alle rwzi's investeren in de realisatie van een aanvullende (4^e) zuiveringstrap.

Financiële consequenties

Stijging watersysteemheffing (passief kwaliteitsbeheer) t.o.v. belastingvolume 2019

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
Totaal Zuiveren en waterketen	%	0,49%	0,34%	0,35%	0,35%	0,36%	0,37%
	€	320.000	224.000	229.000	233.000	238.000	243.000

4 Waterkwaliteit

Werken vanuit een integrale blik op het watersysteem

Wat staat er in het Bestuursprogramma?

- Verbetering van de oppervlaktewaterkwaliteit samen met alle belanghebbenden en partners. De Kaderrichtlijn Water (KRW) is daarbij richtinggevend.
- Realisatie van een gezonde leefomgeving door middel van het verbeteren van de waterkwaliteit, verhoging van het zuiveringsrendement, het terugdringen van overstorten en het beperken van wateroverlast.
- Een bronaanpak om medicijnresten, chemische stoffen, microplastics en nieuwe opkomende vervuilende stoffen in het oppervlaktewater te verminderen. Daarbij haken we aan bij landelijke initiatieven.

Ontwikkelingen

Binnen de waterkwaliteitsopgave focussen we ons op de realisatie van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Deze schrijft voor dat in 2027 onze waterlichamen zich in een goede morfologische, chemische en ecologische toestand moeten bevinden. Het realiseren van deze doelen kunnen we niet alleen. We hebben in de watersysteemanalyses de belangrijkste bronnen van waterkwaliteitsproblemen geïdentificeerd: landbouw, rwzi's, gemeenten via overstorten, **bedrijven die niet lozen op het gemeentelijk systeem** en buitenland. De kwaliteit van ons oppervlakte- en grondwater wordt beïnvloed door de kwaliteit van het water dat Limburg instroomt vanuit het buitenland, door de productiemethoden in de landbouw en door onze eigen rwzi's. Ook de manier waarop burgers handelen in hun eigen omgeving en de klimaatontwikkelingen (met name droogte) hebben invloed op onze opgave.

Om de opgave haalbaar en betaalbaar te houden, onderzoeken we met de innovatieve SESA-systematiek (Stroomgebiedsbrede Ecologische Systeem Analyse) welke maatregelen het meeste effect hebben op de waterkwaliteit en dus het beste uitgevoerd kunnen worden. Deze werkwijze leidt tot inzicht in realistische streefbeelden voor onze natuurbeken, zodat we de beschikbare maatregelen en middelen doelgericht kunnen inzetten. Het begrip natuurbeken wordt in de komende periode scherper gedefinieerd. Hierbij gaan we uit van de ecologische potentie van een beek. Dit kijkt op plekken af van de beken die in de KRW als natuurbeken zijn aangemerkt.

Uitwerking

We zetten de huidige lijn van de opgave voort, zoals geformuleerd in de KRW-opgave. Dit programma loopt door en blijft het uitgangspunt. Wij gaan primair aan de slag vanuit onze eigen opgave en taak. Die is vastgelegd op het gebied van vismigratie, beekherstel, onderhoud en eigen rwzi's. Dat doen we met de omgeving.

In aanvulling op en als aanscherping van de KRW-opgave zetten we voor het deel beekherstel in deze bestuursperiode in op het uitvoeren van twee pilots. Hierbij denken we voorsnag aan een pilot in Noord- en een pilot in Zuid-Limburg. Op basis van de resultaten van deze twee pilots definiëren we een doelmatig maatregelenpakket voor alle natuurbeken in Limburg. Deze aanpak heeft als consequentie dat het daadwerkelijk verbeteren van het oppervlakte- en grondwater grotendeels zal

plaatsvinden in de volgende bestuursperiode vanaf 2024. Ten aanzien van de bronnen die impact hebben op onze KRW-doelen (buitenland, landbouw en stedelijk water), steken we vooral in op een innovatieve aanpak. Een aanpak waarbij we een stimulerende rol hebben om maatregelen te nemen die bijdragen aan het beperken van diffuse verontreiniging oppervlakte- en grondwater.

Maatregelen

- Samenwerken met anderen: opzetten en uitvoeren programma innovatieve en effectgerichte maatregelen beperken diffuse verontreiniging oppervlakte- en grondwater voor realisatie KRW-doelen.
- Pilot innovatieve aanpak verontreiniging Tungelroyse beek (vervolg intentieverklaring 2014, samen met waterschap De Dommel en de zinkfabriek).
- Implementatie soortenbeleid (wens- en plaagsoorten).
- Uitwerking en realisatie 2 pilots SESA, beekdalbrede toepassing.
- Meewerken aan opstellen en uitvoeren van uitvoeringsprogramma's drinkwaterdossier (ter beschermen drinkwaterwinningslocaties).
- Intensieve buitenlandbenadering gericht op de buurlanden.
- Stimuleren en samenwerken aan opgave KRW-doelen met landbouwsector.
- Afvalwaterketen: effectgerichte invulling van de sanering riooloverstorten.
- In beeld brengen en houden hoe het staat met de gemeentelijke overstorten in relatie tot KRW doelen.
- Vervolgens per beek waar nog overstorten aanwezig zijn integraal (=watersysteem, RWZI, situatie overstort) maatwerkadvies over aanpak.

Wat niet

- Aanpak rioolwaterstorten voor doelrealisatie KRW. Financiële bijdrage aan realisatie opgave bergingsvoorzieningen.
- Afvalwaterketen: effect gerichte invulling van de sanering riooloverstorten met tijdelijke inzet.
- Aanleg en exploitatiekosten full-scale zuiveringsvoorziening Tungelroyse beek (keuze maken na pilot).
- Subsidiepot waterkwaliteitsprojecten, aangepast maaibeheer, kleinschalige structuurverandering beken.
- Kennisimpuls waterkwaliteit/uitwerking kennisvragen (STOWA).

Financiële consequenties

Stijging Watersysteemheffing t.o.v. belastingvolume 2019

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
Totaal Waterkwaliteit / KRW	%	1,55%	1,53%	1,67%	1,61%	1,66%	1,67%
	€	1.023.000	1.007.000	1.096.000	1.057.000	1.095.000	1.100.000

5 Klimaatadaptatie regionaal systeem

Met de omgeving werken aan een complexe opgave

Wat staat er in het Bestuursprogramma?

Regionaal watersysteem

- Een goed en economisch verantwoord waterbeheer. Daarbij zetten we in op een evenwichtig en stabiel peilbeheer voor de land- en tuinbouw, bedrijven en de natuur; daarvoor is het van belang de Limburgse integrale wateraanpak (LIWA) in samenwerking met alle belanghebbenden voortvarend uit te voeren.
- De bestaande regiekamer van Waterschapsbedrijf Limburg uitbouwen tot een regiekamer voor het gehele watersysteem en de waterketen in Limburg. Zo versterken we de slagkracht en flexibiliteit en kunnen we optimaal inspelen en reageren op actuele ontwikkelingen in ons werkgebied.
- In samenwerking met de provincie een actief beleid voeren in het kader van het onttrekken van grondwater.
- Bedrijven en agrariërs van voldoende (industriële) water voorzien (zie ook Zuiveren en waterketen).
- Invulling geven aan de 'Verklaring van Roermond', waarbij meervoudig gebruik van landbouwgronden centraal staat en onttrekking van landbouwgronden aan de huidige functie zoveel mogelijk wordt vermeden.
- In samenwerking met de agrariërs erosie zoveel mogelijk bestrijden, door het water in hoger gelegen gebieden langer vast te houden (zie ook Water in Balans).
- Een integrale aanpak bij beekontwikkelingen en beekherstel, waarbij we inzetten op een beekdalbrede aanpak (integraal oppakken met Water in Balans). Een zuinig ruimtegebruik is en blijft daarbij uitgangspunt. Onze (financiële) inbreng richt zich op realisatie van onze primaire taak.
- Met een gedegen assetmanagement bijdragen aan een verantwoord beheer en onderhoud, dat aansluit bij de veranderende klimaatomstandigheden. De biodiversiteit wordt daarbij niet uit het oog verloren.

Water in Balans

- Bevordering van de veiligheid in de bewoonde omgeving; daarin gaan we voor dat wat qua ruimte mogelijk is en financieel verantwoord haalbaar is. Het vertrekpunt is een veiligheidsnorm van 1/100 voor bebouwde gebieden.
- Een robuuste inrichting van de leefomgeving om wateroverlast te voorkomen en water zo lang mogelijk vast te houden. Denk daarbij o.a. aan de beekdalbrede aanpak. Daarvoor is samenwerking met en participatie van alle belanghebbenden wenselijk én noodzakelijk.
- Het in samenwerking met gemeenten stimuleren van het afkoppelen van regenwater, vergroenen en ontstenen van de bebouwde omgeving, zodat dure investeringen in de toekomst worden voorkomen.
- Samenwerking met alle betrokken partners in het kader van integrale gebiedsontwikkelingen.

Ontwikkelingen

Teveel en te weinig water wisselen elkaar in steeds hoger tempo af. Ons watersysteem is nog onvoldoende klimaatrobuust ingericht. Landelijk is afgesproken in 2050 een klimaatrobuust watersysteem te hebben. Niet of te weinig investeren leidt tot schade aan het watersysteem en bij partners. Schade voorkomen is beter voor het systeem en de economische en natuurontwikkeling in Limburg. We zetten in op goed en verantwoord waterbeheer.

Belangrijke onderdelen in dit thema zijn:

- De basis op orde: onderhoud/assetmanagement/legger/Centrale Regiekamer (CRK);
- Water in Balans;
- Samen met anderen: coördinerende, kaderstellende en stimulerende rol in de regio:
 - Sneller, flexibeler werken met betere data;
 - Samenwerken in integrale gebiedsontwikkeling, ketensamenwerking;
 - Betere monitoring van het watersysteem;
 - Ruimtelijke aanpassing beekdalen.

Basis op orde

- *Beheer en onderhoud*

We hebben de integrale aanbesteding van een onderhoudscontract maaien, beplanting, afrasteringen, waakvlamovereenkomsten crisisbeheersing 2020 voor het watersysteem en waterkeringen in voorbereiding. Geconstateerd is dat structurele kosten in de afgelopen jaren niet in de volle omvang van de meerjarenopgave in de begroting waren opgenomen. Eveneens zien we een stijging van de markttarieven als gevolg van de economische groei.

Ook het profielonderhoud en baggeren in Noord- en Midden-Limburg vraagt aandacht. Er is onvoldoende structureel geld beschikbaar voor het onderhouden van de profielen en baggeren van de watergangen in deze regio's. In 2018 is een instandhoudingsplan watersysteem opgesteld conform het inspectieplan primaire waterkeringen en onderhoudsplan primaire waterkeringen. Daarmee brengen we de werkwijze op de waterkeringen en in het watersysteem in lijn en volgen we de werkwijze van de zorgplicht. De plannen worden uitgerold in samenhang met INFOR (onderhoudsbeheersysteem) en het project Data-to-Go (gegevens op orde). De inspecties zullen leiden tot correctief (klein) onderhoud en groot onderhoud en vervanging.

- *Assetmanagement*

Waterschap Limburg streeft naar een duurzaam en maatschappelijk verantwoord beheer en onderhoud van haar assets. In 2017 is reeds besloten tot een meerjarenplan assetbeheer waarin een basis is gelegd voor het inrichten van cyclisch beheer van onze assets en het op orde brengen van een deel van de data van onze assets. In de komende jaren volgen de stappen naar professioneel assetmanagement met als doel het op een systematische en aantoonbare manier in goede conditie houden van alle objecten (assets) inclusief bijbehorende data. We maken hierbij permanent de afweging om een balans te vinden tussen prestaties, risico's bij disfunctioneren en kosten op korte en lange termijn.

- *Centrale regiekamer (CRK)*

De CRK ondersteunt het operationele beheer op een groot aantal processen: in eerste instantie watersysteem en zuiveren. In de toekomst kunnen gemeentelijke riolen en transportleidingen en drinkwater hier ook aan toegevoegd worden. Een CRK brengt voor het watersysteem

monitoringsgegevens, modellen en normen (wateroverlastnormen, referentie-waterstanden, gewenste grond- en oppervlaktewaterstanden, etc.) krachtig bij elkaar. Daarmee ontstaat meer inzicht en sturingsmogelijkheden in het hier en nu. Hiermee kunnen we gericht en doelmatig effecten en maatregelen in beeld brengen. Deze bundeling levert een stevig fundament op onder onze projecten, assetmanagement (risicogestuurd onderhoud) en operationeel peilbeheer. Ten slotte biedt de CRK ook de mogelijkheid om belanghebbenden in het gebied te informeren. Zo ontstaat een betere verbinding met onze omgeving.

Water in Balans

We gaan voor bevordering van de veiligheid in de bewoonde omgeving. Randvoorwaarden zijn dat wat qua ruimte mogelijk is en financieel verantwoord haalbaar is. Water in Balans is nu aan de slag met de belangrijkste knelpunten (no regret). Het vertrekpunt is een veiligheidsnorm van 1/100 voor bebouwde gebieden. Daar waar 1:100 leidt tot onevenwichtige maatschappelijke kosten-batenverhouding of onacceptabele landschappelijke impact wordt in afstemming met de provincie een maximaal haalbare norm vastgesteld. Onze aanpak hebben wij verwoord in het bestuurlijk programmaplan Water in Balans. De keuze voor de uitgangspunten (norm, rendement investering en definities) en de verantwoordelijkheid van het waterschap heeft aanzienlijke gevolgen voor de omvang van de totale klimaatopgave en de bijbehorende kosten voor het thema wateroverlast (voor het geheel én wat er bij het waterschap terecht komt). Dit zal komende jaren in beeld gebracht worden.

Samen met anderen: zorgplicht invullen

Onze inspanningsverplichting vanuit het Deltaprogramma Zoetwater om de vraag en aanbod met betrekking tot waterbeschikbaarheid bij elkaar te brengen, vraagt om het vergroten van onze kennis van het watersysteem en de samenwerking met onze partners. In de bestuursperiode richten we ons op het voorbereiden van de opgave. Het thema waterbeschikbaarheid wordt de komende jaren verder uitgewerkt en ingevuld (omvang, normering). Dit gaat leiden tot inzicht in realistische streefbeelden en doelgerichte inzet van de opgave in het stroomgebied. Dit zal leiden tot een Limburgbrede opgave.

Ten aanzien van de wateroverlast, wordt in 2019-2020 wordt een gerichte Watersysteemtoets uitgevoerd specifiek gericht op locaties waar we extra risico's verwachten. Deze kan leiden tot nieuwe inzichten in knelpunten.

Wat betreft onze inzet bij gebiedsontwikkelingen en Platteland in Ontwikkeling (PIO) richten we ons vooral op bestuurlijke inzet in die gebieden of bij die initiatieven waar een groot waterbelang vanuit onze opgave speelt.

Uitwerking

Waterschap Limburg heeft een grote taak op het gebied van klimaatadaptatie. Dit is een opgave die op vele aspecten van het watersysteem effect heeft. Dat geldt voor zowel wateroverlast als waterbeschikbaarheid. Ook is de locatie waar effecten plaatsvinden verschillend: het landelijk én stedelijk gebied.

Basis op orde

Met een gedegen beheer, onderhoud en assetmanagement brengen en houden we de basis op orde. We voeren een beheer en onderhoud uit dat aansluit bij de veranderende klimaatomstandigheden.

De biodiversiteit wordt daarbij niet uit het oog verloren. Dit betekent dat:

- Informatie op orde is, zowel onze statische als dynamische gegevens. In 2019-2020 wordt de organisatie (governance) van het gegevensbeheer van alle *statische, geografische data* vastgesteld (project Data-to-Go). Hierdoor is geborgd dat deze data de komende jaren op orde worden gebracht en gehouden. Deze data vormen de basis (de kerngegevens) voor nagenoeg alle primaire processen en zijn tevens noodzakelijk om te voldoen aan wettelijke verplichtingen op dit gebied. Vanaf 2020 is een structurele inspanning nodig voor het inmeten en het verwerken van de data. De data van de waterkeringen worden de komende jaren aangeleverd vanuit de lopende waterkeringenprogramma's. Het structureel inmeten van het watersysteem (conform de gemaakte afspraken uit het project Data-to-Go) zal starten in het voorjaar 2020. In 2019 wordt een visie opgesteld voor het inmeten van het watersysteem.
- Alle objecten worden onderhouden op basis van levensduurkosten (life cycle).
- Inspecties, beheer en onderhoud vinden risico-gestuurd plaats. Objecten die veel aandacht nodig hebben, krijgen dat. Objecten die langer zonder aandacht kunnen, krijgen ook minder.
- Groot onderhoud en vervangingen worden risico-gestuurd en op basis van de life cycle benadering uitgevoerd.
- Wettelijke kaders worden gerespecteerd en toegepast (waterwet, zorgplicht primaire waterkeringen, ARBO, e.d.).
- Biodiversiteit krijgt meer aandacht. Om biodiversiteit te ondersteunen op die plekken waar het effect het grootste is, zetten we bij natuurbeken zo weinig mogelijk klepelmaaitechnieken in.
- Bij de overige waterlopen wordt wel geklepeld uit kosten oogpunt. Ook bij het onderhoud van de waterkeringen krijgt biodiversiteit een duidelijke plek.
- Beheer en onderhoud aan laten sluiten op klimaatverandering.
- Beheer en onderhoud is een samenspel tussen zorgplicht, peilbeheer, natuurbeekontwikkeling, relatiebeheer, crisisbeheersing.

Wat meer specifiek:

- Verbetering oppervlaktewaterkwaliteit door verschralingsbeheer met afvoeren maaisel.
- Beperken wateroverlast door afstemming peilbeheer en maaien en tijdige (nood)maatregelen treffen bij dreigend hoogwater of wateroverlast.
- Evenwichtig en stabiel peilbeheer met ogen in het veld en stuwbeheer.
- Beheren beekontwikkeling gaat vanuit het concept 'beekdalbrede aanpak'. Dit vertaalt zich in het uitwerken van plannen voor beekontwikkeling in leidraden voor onderhoud. Dat wordt vervolgens opgenomen in onderhoudsplannen en -activiteiten.

Centrale Regiekamer

Er is veel draagvlak voor het inrichten van een regie- en regelkamer voor de hele waterketen.

Op korte termijn streven we ernaar alle informatie die we reeds in huis hebben over het watersysteem (inclusief de Maas) te ontsluiten en te combineren tot nieuwe sturingsinformatie waarmee inzicht ontstaat in de actuele toestand van het watersysteem. We gaan onze bestaande

data dus beter gebruiken. We beginnen laagdrempelig en gaan experimenteren. We brengen onze procesautomatisering (automatische stuwen), monitoringsgegevens, hydrologische modellen en normen vanuit beleid bij elkaar in gebruiksvriendelijke dashboards. Vanuit deze eerste versie centrale van de regiekamer kunnen vervolgens ook adviezen volgen over operationele maatregelen, zowel in de reguliere situatie als tijdens calamiteiten. WL en WBL geven samen vorm aan deze ontwikkeling.

Op langere termijn is het wensbeeld om de actuele toestand in beeld te hebben en te kunnen voorspellen wat er gaat gebeuren. Dit betekent dat al het grond-, oppervlakte-, Maas-, riool- en drinkwater in beeld is. Om beter onze doelen te bereiken, bestaan er dan ook meer sturingsmogelijkheden (bv. meer automatische stuwen). Om dit tot stand te brengen werken WL, WBL, WML, gemeenten en RWS samen in het Watermanagementcentrum Limburg. Vanuit dit centrum wordt gesignaleerd, systemen aangestuurd, adviezen gegeven en informatie verstrekt.

Water in Balans

Het programma Water in Balans gaat van start met de belangrijkste knelpunten conform het programmaplan. Gewerkt wordt via de verdeling: landelijk/buiten gebied (knop 1), stedelijk/bebouwd gebied (knop 2), watersysteem/beken en beekdalen (knop 3) en schade beperken aan eigen woning (knop 4). De inzet van het waterschap is met name gericht op het watersysteem en de beekdalen. Dit doen we met de omgeving. Ten aanzien van andere knoppen hebben wij een stimulerende rol. De uitgangspunten en de effecten op de kosten van de gehele opgave worden binnenkort in beeld gebracht. Hierbij worden inzichten uit het werken aan de eerste knelpunten gebruikt.

Samen met anderen werken aan de klimaatopgave

Voor waterbeschikbaarheid ontwikkelen we een systematiek om de opgave in beeld te brengen. Dit levert een beeld op van de totale opgave, de risico's en tot waar we water beschikbaar kunnen stellen. Op basis hiervan wordt het volgende Deltaplan Hoge Zandgronden (DHZ) met uitvoeringsprogramma voorbereid. De uitkomsten worden eerst via een sobere invulling uitgewerkt in twee pilots (o.a. integrale beekdalbrede herinrichtingsprojecten en infiltratie van afgekoppeld hemelwater op strategische plekken).

Verder gaan we in de geest van de Omgevingswet en dus in een vroeg stadium gericht plannen van derden beïnvloeden. Inzet hierop voorkomt het ontstaan van nieuwe wateroverlastknelpunten in de toekomst.

Het nieuwe programma Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA), waarin het thema wateroverlast centraal staat, zal de komende jaren verder worden uitgewerkt. Er wordt samen met de Limburgse en Brabantse partners en in nauwe afstemming met het programma DHZ een uitvoeringsprogramma DPRA voorbereid voor de nieuwe planperiode. De maatregelen uit Water in Balans zijn onderdeel van dit uitvoeringsprogramma.

Een actieve lobby richting het Rijk moet voor nieuwe financiering van beide uitvoeringsprogramma's (DHZ én DPRA) zorgen. Het gremium Bestuurlijke Klimaatadaptatie-tafel Limburg (BKaL), dat onder leiding van het waterschap verder wordt ontwikkeld, heeft hierin een centrale rol.

In het stedelijk gebied is de inzet eerst gericht op het afronden van de stimuleringsregeling afkoppelen (tot 2022). Deze regeling verlengen we nog eens met twee jaar. Binnen Water in Balans

wordt gekeken hoe we derden kunnen stimuleren ten aanzien van de knoppen “stedelijk gebied” en “zelfredzaamheid”. Gericht op een paar locaties wordt met pilots in beeld gebracht wat kan werken. Deze leerervaringen kunnen vervolgens toegepast worden op gebieden in de hele provincie. De inzet is vooral gericht op procesmatige en kennisondersteuning.

Maatregelen

Basis op orde

- Nieuw onderhoudscontract.
- Vervangingsinvesteringen assets.
- Centrale Regiekamer: monitoring langjarige ontwikkeling.
- Centrale Regiekamer en modelinstrumentarium.
- Data-to-Go (project data op orde).
- Strategisch assetmanagementplan en borgen assetmanagement.
- Basisrelatiemanagement op orde.

Water in Balans

- Programmaplan Water in Balans.

Samen met anderen/waterbeschikbaarheid/beekdalbrede projecten

- Opgave voorbereiden DHZ/DPRA (onderzoek, modelberekeningen).
- Samenwerking partners en communicatie.
- Innovatie, beleidsontwikkeling, onderzoek (uitwerken en uitvoeren pilots).
- Investeren in het regionale watersysteem klimaatadaptatie/waterbeschikbaarheid DHZ/DPRA, inclusief beekdalbreed. Inclusief maatregelen: optimalisatie aanvoerstelsel, uitvoeren verdrogingsbestrijding, vergroten sponswerking, waterconservering.
- Extra toezicht/handhaving.

Stedelijk Water

- Waterklaar: stimuleringsregelingen afkoppelen private terreinen verlengen met 2 jaar.
- Pilotprojecten binnen Water in Balans gericht op de knoppen stedelijk gebied (vergroenen, afkoppelen) en bevorderen zelfredzaamheid.

Wat niet

- Beekdalbrede projecten: gelijk op grote schaal dit voor natuurbeken uitwerken in projecten (en niet via een pilot-aanpak).
- Basis profielonderhoud en baggeren Noord- en Midden Limburg.

Stedelijk Water

- Onderzoek en maatregelen (tegengaan hittestress)
- Deelname aan PIO-projecten, symposia of gebiedsontwikkelingen die geen belangrijke relatie hebben met de kerntaken en eigen prioritering

Financiële consequenties*Stijging Watersysteemheffing t.o.v. belastingvolume 2019*

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
Water in Balans	%	0,32%	0,98%	1,67%	2,40%	3,16%	3,97%
	€	212.000	643.000	1.099.000	1.577.000	2.078.000	2.610.000
Basis op orde	%	5,27%	5,90%	6,50%	7,60%	8,28%	8,94%
	€	3.464.000	3.878.000	4.278.000	4.999.000	5.448.000	5.881.000
Waterbeschikbaarheid	%	0,41%	0,48%	1,12%	1,37%	1,64%	1,91%
	€	270.000	317.000	740.000	904.000	1.076.000	1.258.000
Beekdalbreed	%	0,31%	0,32%	0,34%	0,35%	0,37%	0,39%
	€	203.000	212.000	222.000	232.000	242.000	254.000
Samenwerking	%	0,38%	0,39%	0,40%	0,40%	0,41%	0,42%
	€	250.000	255.000	260.000	265.000	271.000	276.000
Stedelijk water	%	0,30%	0,31%	1,15%	1,16%	0,33%	0,34%
	€	200.000	204.000	758.000	762.000	217.000	221.000
Totaal Klimaatadaptatie	%	6,99%	8,38%	11,18%	13,28%	14,19%	15,97%
	€	4.599.000	5.509.000	7.357.000	8.739.000	9.332.000	10.500.000

6 Crisisbeheersing

Netcentrisch werken als verbindende factor

Wat staat er in het Bestuursprogramma?

- Heldere communicatie over risico's waterveiligheid en handelingsperspectief voor inwoners en belanghebbenden.
- Betrouwbare samenwerking met partners in de veiligheidsregio's.
- Het juist en tijdig delen van beschikbare informatie met inwoners en belanghebbenden.

Ontwikkelingen

Waterschap en waterschapsbedrijf willen zich ontwikkelen tot betrouwbare leveranciers van informatie over het watersysteem, -keringen en -kwaliteit – voorafgaand aan en ten tijde van crisissituaties. Dit sluit aan bij de wens om een proactieve kennispartner te zijn op het gebied van water.

Uitwerking

Waterschap Limburg heeft de kijk op calamiteiten- en crisiszorg in het afgelopen jaar verder ontwikkeld. Calamiteiten die binnen de staande organisatie kunnen worden opgepakt, worden daar ook opgepakt. Dat betekent dat er minder vaak gebruik wordt gemaakt van opschaling naar de crisisorganisatie. Daar waar de organisatie om die reden versterkt moet worden, gebeurt dat. Crises betreffen enkel nog die gebeurtenissen die we niet meer in onze dagelijkse organisatie kunnen opvangen. We geven daarmee een veel duidelijker signaal af over de ernst van een gebeurtenis: het meeste hoort bij ons dagelijks werk, uitzonderingen daargelaten. Via Eenvoud & Focus zijn hierin al belangrijke stappen gezet en daar gaan we mee door.

Gesteld staan voor calamiteiten vraagt om opleiding en oefening en dat doen we ook. We richten ons daarbij met name op de manier waarop we ze aanpakken en de in- en externe communicatie. Door hier extra op in te zetten geven we dus expliciet vorm aan met de omgeving, voor de omgeving.

De centrale regiekamer biedt ons de mogelijkheid om sneller te schakelen in tijden van calamiteiten en crises, omdat we dan centraal over meer informatie kunnen beschikken. Informatie die juist ook van groot belang is in onze rol naar de Veiligheidsregio's en de burger. Onze rol ten tijde van opschaling door de Veiligheidsregio kenmerkt zich als een informerende organisatie, niet als een regie-organisatie. Onze kennis en adequate, actuele informatie is onze meerwaarde. Die geven we ook vorm door stapsgewijs toe te werken naar uitbreiding van de hoogwaterinformatie die we beschikbaar hebben. Daarbij gaat het om het in kaart brengen van effecten bij een dijkdoorbraak op een willekeurige plek. Juist deze effectinformatie kan burgers en hulpdiensten ondersteunen in het nemen van de juiste maatregelen of bijvoorbeeld het volgen van de juiste evacuatiestrategie. We onderzoeken met andere partijen of we vorm kunnen geven aan "zo goed mogelijke voorspellingen met zo min mogelijk data". Daarmee koppelen we verbetering van kwaliteit aan het onderzoeken of we data juist kunnen beperken in plaats van als vanzelfsprekend uit te breiden.

Innovatie biedt ons de mogelijkheid om steeds meer realtime-informatie over dijken en het watersysteem te verwerken. Wij geloven in de ontwikkeling en de kracht van deze informatie en zetten hier op in, ook in de reeds genoemde pilotgebieden.

Maatregelen

- uitwerking van de nieuw ingezette lijn in een voorstel ;
- op basis van ervaringen Bos-Omar ontwikkelen we door en zoeken aansluiten bij de verdere ontwikkeling van de CRK;
- campagne over risico's op het gebied van waterveiligheid en –kwaliteit met gemeenten en Veiligheidsregio's;
- crisiscommunicatie tijdens calamiteiten en crises;
- implementatie netcentrisch werken;
- hoogwaterinformatie omgeving (HIO);
- beheerkosten hoogwateromgeving HIO.

Wat niet

- investeren in uitgebreidere, theoretische doorrekeningen die verder gaan dan het wettelijk benodigde niveau.

Financiële consequenties thema

Stijging Watersysteemheffing t.o.v. belastingvolume 2019

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
Crisisbeheersing	%	0,05%	0,06%	0,06%	0,06%	0,06%	0,05%
	€	31.000	42.000	42.000	42.000	43.000	32.000

Er is al een bestemmingsreserve voor implementatie van netcentrisch werken. Daarmee zijn geen aanvullende financiële middelen nodig. Alleen de kosten voor HIO zijn verwerkt in de tabel.

7 Modern werkgeverschap

Toekomstgerichte en wendbare organisatie

Wat staat er in het Bestuursprogramma?

- We zijn een moderne en flexibele organisatie, die dienstverlening van een hoog niveau levert.
- We zijn toekomstbestendig voor toekomstige opgaven. Daarvoor zetten we actief in op de verdere organisatieontwikkeling binnen Waterschap Limburg (Eenvoud & Focus) en Waterschapsbedrijf Limburg (Waterkracht).
- We zijn een van de beste werkgevers van Nederland.

Ontwikkelingen

Veranderingen in onze omgeving (digitalisering, participatieve democratie) en in het klimaat vragen anders denken en doen. Het is niet minder dan een systeemsprong. Daarnaast vragen vergrijzing in het personeelsbestand en de uitdagingen van de toekomst extra personele capaciteit van waterschap en waterschapsbedrijf, met vaak andere kennis en competenties dan voorheen. De Omgevingswet fungeert als vliegwiel voor verandering – in competenties en werkwijzen, participatie met de omgeving, te werven medewerkers. Deze veranderingen leiden tot het voortdurend ontwikkelen van de organisatie om relevant te blijven en meerwaarde te bieden voor waterbeheer en leefbaarheid in Limburg. Innovatie en wendbaarheid zijn nodig om in te blijven spelen op ontwikkelingen in techniek en maatschappij en de opgaven van de toekomst het hoofd te blijven bieden.

De personeelsomvang van Waterschap Limburg en Waterschapsbedrijf Limburg is gezamenlijk 465 fte. Dat is 0,42 fte per 1000 inwoners. Het landelijk gemiddelde bij de waterschappen is 0,61 per 1000 inwoners. Per km² areaal is dat voor WL en WBL samen 0,21 fte, waar het landelijk gemiddelde 0,35 fte per km² is. Qua aantallen fte zitten beide organisaties in vergelijking met andere waterschappen aan de onderkant, hetgeen niet wegneemt dat altijd gestreefd wordt naar verhoging van de effectiviteit en efficiëntie. Het geeft wel aan dat de in deze kadernota geschetste ontwikkelingen een ontwikkeling van beide organisaties vragen, zoals ook al in het Bestuursprogramma is geconstateerd.

Uitwerking

De Omgevingswet heeft naast enkele wettelijke gevolgen, vooral gevolgen voor onze werkwijzen. Van waterpartner naar 'omgevingspartner' en gebiedsregisseur, van taak- naar opgavegericht werken. Strategisch beleid op watergebied wordt niet langer gevormd in sectorale plannen, maar in de integrale visies van provincie en gemeenten. 'Water' tijdig agenderen, vraagt meedoen in de integrale benadering van de fysieke leefomgeving, samen met partners. Het digitaal stelsel Omgevingswet raakt het waterschap en vergt herinrichting van onze processen en procedures. Daarnaast vraagt het een intensievere wijze van het betrekken van stakeholders 'aan de voorkant' en dat betekent veel voor onze processen: méér in verbinding met onze omgeving, zowel voor onze eigen projecten als initiatieven van anderen. Een goede invulling van relatiebeheer en plantoetsing is hierbij essentieel.

De organisatieontwikkeltrajecten Eenvoud & Focus (WL) en Operatie Waterkracht (WBL) worden in deze bestuursperiode onverkort voortgezet. We blijven investeren in anders denken en doen, innovatie, stroomlijnen van werkprocessen en wendbaar werken. We vergroten de pro-activiteit, omgevingssensitiviteit en bestuurlijke sensitiviteit. Dit betekent investeren in kennis, competenties en gedrag van medewerkers.

Onze programma's vragen meer inzet dan door de vaste formatie van WL kan worden geleverd. Dat zorgt voor een aanzienlijke flexibele schil, die primair door inhuurkrachten wordt ingevuld. We willen de bedrijfseconomische afweging maken of voor dit soort langlopende projecten en programma's de flexibele schil deels niet beter door tijdelijke formatie kan worden ingevuld. Dit bespaart geld en vergroot de kennis in de organisatie, terwijl de vaste formatie niet verandert.

Sinds 2017 kennen WL en WBL een generatiepact, waardoor oudere medewerkers vitaal naar hun pensioen kunnen toewerken door minder uren te werken. In de praktijk blijkt met name de herbezetting met vrijkomende loonmiddelen van de deelnemers aan het pact een groot struikelblok. Eind 2019 nemen naar verwachting 40 medewerkers van WL deel aan het generatiepact. Per saldo leidt dit ondanks herbezetting tot een verlies van 10 fte aan in te zetten formatie.

De organisatie van WL is vergrijsd. In de periode 2023 – 2029 vindt een uitstroom van ca. 100 medewerkers plaats door pensionering, door het principeakkoord rond de pensioenen wordt dit mogelijk nog versneld. Een grote uitstroom in een beperkt aantal jaren zorgt voor verlies van continuïteit. Daarom is het zaak hier nu al op in te spelen. Door de opvolgers voor de uitstroom al eerder in dienst te nemen, vindt overdracht van kennis en kunde plaats. Gelijktijdig worden frisse zienswijzen en competenties binnengehaald, waardoor de organisatieverandering kan worden aangejaagd.

De vergrijzing brengt helaas ook met zich mee dat meer medewerkers langdurig ziek uitvallen (niet werkgebonden). Tot nog toe was er geen voorziening voor vervanging, we constateren dat de continuïteit van de productie hierdoor in het geding komt en dat vervanging op sleutelposities een noodzakelijkheid wordt.

Voor een deel van het huidige personeelsbestand geldt dat kennis en competenties niet meer passen bij de opgave waar we voor staan. Het instellen van een mobiliteitsfonds is duur, maar heeft een positief effect op de effectiviteit van de organisatie. Vergroting van de inzet van stagiairs en trainees helpt ons ook om vernieuwing door te voeren en gelijktijdig de interesse te wekken in het waterschap als toekomstig werkgever.

We vragen de (financiële) ruimte om richting begroting de mix van deze personele instrumenten vorm te geven, zodat via deze instrumenten een continu en effectief opererende organisatie geborgd blijft. Hiermee wordt de verdere ontwikkeling ingezet, die nodig is in de organisatie om gesteld te staan voor de opgaven, met behoud van noodzakelijke kennis.

De huidige formatie blijft het langjarige uitgangspunt. Door in de komende jaren deze tijdelijk in omvang te laten toenemen en te investeren in nieuwe competenties en kennis, kan de formatie

daarna waar mogelijk weer rond het huidige niveau uitkomen. In de periode 2023 – 2029 kan per vrijkomende vacature een afweging worden gemaakt over het al dan niet invullen van de vrijkomende positie. De natuurlijke uitstroom door pensionering geeft daarin voldoende kansen om bij te sturen.

Daarnaast ligt deze bestuursperiode de focus op innovatie: zowel op (pilot)projecten als in de werkwijze (hoe wordt innovatie georganiseerd).

Maatregelen

- Voortzetting van Eenvoud & Focus en Waterkracht met bijpassende middelen voor verdere ontwikkeling van organisatie en medewerkers.
- Het opstellen van een innovatieagenda met een bijpassend proces hoe innovatie te organiseren.
- Inrichting van een mobiliteitsbudget om voor te kunnen sorteren op gewenste omvang en samenstelling van het personeelsbestand en in te spelen op de grote uitstroom door pensionering. Daar hoort eveneens de bedrijfseconomische afweging bij welke balans in inhuur – vaste dienstverbanden optimaal en verantwoord is. Aan de basis van deze afweging ligt een uitwerking van de strategische personeelsplanning.
- De visie, strategie en uitwerking vindt plaats door eigen medewerkers, op onderdelen ondersteund door externe adviseurs.

Wat niet

- Een permanente ophoging van de formatie om de uitdagingen in waterbeheer het hoofd te bieden.
- Op grote(re) schaal inhuur van externen in de huidige organisatieontwikkeling.

Financiële consequenties thema

Stijging Watersysteemheffing t.o.v. belastingvolume 2019

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
Modern werkgeverschap	%	2,03%	2,07%	2,11%	2,15%	2,19%	2,24%
	€	1.334.000	1.360.000	1.387.000	1.415.000	1.443.000	1.472.000

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
Omgevingswet	%	0,84%	0,85%	0,87%	0,89%	0,91%	0,92%
	€	550.000	561.000	572.000	584.000	595.000	607.000
Duurzaamheid en innovatie	%	0,23%	0,23%	0,24%	0,24%	0,25%	0,25%
	€	150.000	153.000	156.000	159.000	162.000	166.000
Totaal overige	%	1,07%	1,08%	1,11%	1,13%	1,16%	1,17%
	€	700.000	714.000	728.000	743.000	757.000	773.000

8 Risico's

Een aantal van de geschetste ontwikkelingen in deze Kadernota heeft ook voor de volgende bestuursperiode de nodige impact. Daarnaast is het verstandig om rekening te houden met:

- Het op orde brengen van de benodigde data voor beheer, onderhoud, assetmanagement, crisisbeheersing, modellering en advisering aan de omgeving vereist ook na 2023 structureel beheer, investeringen en capaciteit. Het niet (tijdig) op orde krijgen van data heeft gevolgen voor prestaties op deze gebieden.
- De invoering van de Omgevingswet en de wens om als participatieve overheid via co-creatie vorm te geven aan onze opgaven, vraagt een nieuwe werkwijze met en voor de omgeving, met omgevings-, account- en stakeholdermanagement en strategische lobby. Dit wordt opgepakt, maar heeft tijd nodig om tot ontwikkeling te komen.
- De watersysteemoets leidt tot nieuwe inzichten in het watersysteem en nieuwe knelpunten. Op dit moment is er nog onvoldoende zicht op de omvang en de impact op de kasstromen. Uitgaande van deze onzekerheid en de reeds bekende toekomstige opgave is ook na 2021 jaarlijks 8 miljoen euro begroot om met knelpunten op het gebied van wateroverlast om te gaan. In het verleden is er een eerste inventarisatie van maatregelen ter bestrijding van de wateroverlast opgesteld. Deze lijst resulteerde voor de periode 2017 en verder in een totaal programma van circa € 220 miljoen aan maatregelen binnen ons eigen systeem. (gebiedspilots en toekomstige projecten; exclusief onderhoud). Met deze maatregelen richten we ons enkel en alleen op knelpunten waarbij we niet aan de norm voldoen. Het programma is nu volop bezig met de eerste gebiedspilots (= gebiedsprojecten) en de kosten daarvan blijken al hoger dan initieel voorzien. Tevens zijn we nu bezig met het uitwerken van de knelpunten (circa 60 vanuit het programmaplan) naar maatregelen. Tot slot verwachten we dat uit de nieuwe watersysteemoets die dit jaar uitgevoerd zal worden nog aanvullende knelpunten naar boven zullen komen. De totale omvang van het programma zal naar verwachting eerder groter worden dan kleiner ten opzichte van de nu ingeschatte € 220 miljoen. We streven naar een uitvoeringsopgave tot 2050 om de knelpunten op te lossen. Met deze uitvoeringsperiode is een jaarlijks programmavolume van € 8 miljoen dus noodzakelijk.
- Ontwikkelingen in de markt zijn van invloed op investeringen die worden gedaan om waterschapswerken te realiseren. Ook voor het waterschap is kostenontwikkeling bij grote bouwprojecten aan de orde, daarmee wordt rekening gehouden. Hierin houdt WL rekening met inflatie en hanteert jaarlijks een percentage van 2% over de totale begroting, gebaseerd op het langjarig gemiddelde. Eventuele afwijkingen van dit percentage kunnen leiden tot hogere of lagere uitgaven binnen deze projecten.
- Het aantal percelen voor de nieuw aan te besteden onderhoudscontracten is uitgebreid van 2 naar 3 percelen. De twee zuidelijke percelen kunnen of aan twee afzonderlijke aannemers worden gegund, of gezamenlijk aan één aannemer indien de optelsom beter is dan twee losse percelen. Bij drie percelen is een aanvulling nodig op het contractbeheersteam. De aanvullende kosten hiervan zijn €300.000,- structureel. Of en in welke mate hiervoor extra middelen nodig zijn is afhankelijk van het aanbestedingsresultaat.

- Klimaatadaptatie en het omgaan met waterkwaliteit, wateroverlast en droogte in de periode tot 2050 vereist grotere investeringen na 2023.
- WBL heeft de komende jaren de opdracht van WL te realiseren. Pas na gedegen voorbereidend onderzoek, waaronder het opstellen van een value case, is aan te geven welke investeringen daarmee gemoeid zijn. Op dit moment wordt nog uitgegaan van de huidige, vastgestelde WBL-begroting.
- De huidige onbalans in de opgave ten opzichte van capaciteit, kwaliteit en middelen is een aandachtspunt. Door te prioriteren en programmeren en in organisatieontwikkeling aandacht te besteden aan focus op kernopgaven, wordt dit aangepakt. Dit is echter een langjarig proces.
- Realisatie van de (waterschaps)doelen en gestelde opgaven kan niet zonder medewerking van inwoners en partners in de omgeving. Draagvlak is daarbij cruciaal. Het ontbreken van draagvlak kan leiden tot vertraging in dijkversterking, maatregelen om het watersysteem klimaatadaptief te maken en verbetering van de waterkwaliteit. Dit kan leiden tot het niet tijdig realiseren van vastgestelde normering. Het kan eveneens leiden tot stijging van het aantal schadeclaims en bezwaren tegen genomen (project)besluiten.
- Aandacht voor mogelijke toekomstige negatieve effecten vanuit BsGW, zoals stijging van proceskosten en bijdrage van het waterschap hierin.
- In de landelijke HWBP programmering is een deel van de door het waterschap aangevraagde budgetten voor 2019 – 2023 opgenomen in de jaren 2025 – 2028. Dientengevolge bestaat er een beperkte kans dat een aantal dijkversterkingen gedeeltelijk onder voorfinanciering door het waterschap moet worden uitgevoerd. Al vanaf de start van het HWBP-programma is sprake van dit risico. In de komende jaren zetten we ter beheersing van dit risico, evenals in voorgaande jaren, in op het verder naar voren halen van de landelijke HWBP-budgetten. In voorgaande jaren is deze methode meermalen succesvol gebleken en hebben we mede daardoor het HWBP-programma voortvarend en succesvol uit weten te voeren. Mocht deze aanpak echter niet succesvol blijken en de financiering onverhoopt niet op het juiste tijdstip voorhanden zijn, dan is Waterschap Limburg bereid zelf de lasten van voorfinanciering te nemen gelet op de wettelijke en urgente taak om onze inwoners te beschermen tegen hoogwater. Dit beweegt zich nog binnen een bandbreedte gelet op de onzekerheid in de landelijke HWBP-programmering, het tijdstip waarop we de middelen daadwerkelijk nodig hebben en het dan geldende rentepercentage waartegen de voorfinanciering moet worden voldaan. De totale impact van dit risico van voorfinanciering bedraagt bij een rente van 2% 13,5 miljoen euro. Bij een afwijking van de rente met 1% omhoog wordt dit 20 miljoen euro, bij een afwijking van 1% naar beneden 6,8 miljoen euro. In de bestuursperiode 2019 – 2023 gaat het om een bedrag van tussen de 1,5 en 4,5 miljoen euro.

9 Financiën

Wat staat er in het Bestuursprogramma?

Wij gaan voor:

- een waterschap dat in financieel opzicht sober en doelmatig is en in control is;
- een realistische lastenontwikkeling die in overeenstemming is met de actuele uitdagende opgaven. Tijdens de behandeling van de kadernota en begroting 2020 worden de mogelijke scenario's besproken en wordt een meerjarige financiële planning voorgelegd;
- een betaalbaar waterschap, dat tot de voordeligste waterschappen van Nederland behoort.

Ontwikkelingen

Ontwikkeling van de markt

We zien dat de economie flink is aangetrokken. Dat betekent dat we bij de inkoop van diensten, werken en materialen te maken kunnen krijgen met kostenverhogingen die groter zijn dan het inflatiepercentage waarmee wij in onze begroting rekening houden. In de eerste plaats zullen wij deze ontwikkeling beheersen door:

- onze inkoop verder te professionaliseren;
- waar nodig prioriteiten te stellen en ons uitvoeringsprogramma aan te passen aan de marktomstandigheden. In de financiële prognoses die aan de basis liggen van deze Kadernota is rekening gehouden met deze marktontwikkeling.

CAO werknemers waterschappen

De CAO voor werknemers van de waterschappen loopt tot en met eind 2019. In de nieuwe CAO zullen afspraken worden gemaakt over de loonontwikkeling van de sector waterschappen. In de meerjarenraming is rekening gehouden met een loonontwikkeling van gemiddeld 2% per jaar.

Wet Banenafpraak

De wet Banenafpraak heeft als doel om in 2026 landelijk 125.000 mensen met een arbeidsbeperking structureel aan een baan te helpen. Voor elke werkgever is een wettelijk, jaarlijks stijgend, quotum vastgesteld. Voor Waterschap Limburg geldt dat we in de komende jaren 14 mensen met een arbeidsbeperking in dienst moeten nemen voor minimaal 25,5 uur. Per niet ingevulde arbeidsplaats volgt een boete van € 5.000, -. Op dit moment hebben wij 4 medewerkers in dienst met een arbeidsbeperking. Om de 10 aanvullende arbeidsplaatsen in te kunnen vullen, zijn de benodigde middelen opgenomen in de Kadernota.

Financiële consequenties externe autonome ontwikkelingen

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
Marktontwikkelingen		Reeds opgenomen in onderliggende cijfers					
CAO waterschappen		2% per jaar reeds opgenomen in meerjarenraming					
Wet banenafpraak	%	0,45%	0,50%	0,54%	0,59%	0,64%	0,65%
	€	297.000	326.000	355.000	386.000	421.000	430.000

Prognose meerjarige ontwikkeling belastingvolume en lastendruk

De in deze paragraaf opgenomen meerjarenprognoses geven een indicatie van hoe de meerjarige netto kosten voor het belastingvolume zich ontwikkelen. **Voor de goede orde: stijging van het belastingvolume is niet hetzelfde als stijging van de belastingtarieven.** Onder invloed van externe en interne factoren zijn de prognoses continu 'in beweging'. De gepresenteerde cijfers zijn daarmee niet in beton gegoten. Wel kunnen we daaruit een trend afleiden die ons helpt bij het uitstippelen van de financieel strategische koers en het maken van keuzes. Uitgangspunt voor een verantwoord financieel beleid is dat structurele lasten afgedekt worden door structurele baten. In dat geval ligt er een stevig financieel fundament om invulling te geven aan onze waterschapsopgaven.

Op grond van de huidige inzichten is de meerjarige prognose als volgt.

Prognose ontwikkeling netto kosten/belastingvolume 2020-2025		x € 1.000					
		Prognoses					
		2020	2021	2022	2023	2024	2025
Progn. ontw. netto kosten/belastingvolume Meerjarenraming 2019-2024 nov '18	143.742	151.667	156.681	157.126	159.846	164.322	168.923
Δ Belastingssamenwerking Gemeenten & Waterschappen	Δ	231	266	303	341	323	329
Δ Waterschapsbedrijf Limburg begroting 2020-2030	Δ	2.026	3.377	1.918	2.675	1.960	1.659
<u>Δ Voorjaarsrapportage 2019</u>							
Maaionderhoud regio Zuid	Δ	100	102	104	106	108	110
Informatiebeleid en automatisering	Δ	240	245	250	255	260	265
Aanpassing wagenpark	Δ	117	119	121	123	125	128
Δ Digitaal Stelsel Omgevingswet LV Unie 14 december 2018	Δ	64	65	66	67	68	69
<u>Kadernota 2020-2025</u>							
Waterveiligheid	Δ	708	919	1.421	2.269	3.579	4.457
Zuiveren en waterketen	Δ	320	224	229	233	238	243
Waterkwaliteit	Δ	1.023	1.007	1.096	1.057	1.095	1.100
Klimaataadaptatie regionaal watersysteem	Δ	4.599	5.509	7.357	8.739	9.332	10.500
Crisisbeheersing	Δ	31	42	42	42	43	32
Modern werkgeverschap	Δ	1.334	1.360	1.387	1.415	1.443	1.472
Omgevingswet	Δ	550	561	572	584	595	607
Duurzaamheid en Innovatie	Δ	150	153	156	159	162	166
Autonome ontwikkeling	Δ	297	326	355	386	421	430
Prognose op basis van huidige inzichten	143.742	163.457	170.956	172.503	178.297	184.074	190.490
Waarvan belastingvolume <u>watersysteemheffing</u> ¹	65.781	77.513	81.614	86.548	91.057	96.086	101.049
Stijging belastingvolume/-druk watersysteemheffing t.o.v. <u>2019</u> (=basisjaar)		17,8%	24,1%	31,6%	38,4%	46,1%	53,6%
Stijging belastingvolume/-druk <u>t.o.v. voorgaand jaar</u>		17,8%	5,3%	6,0%	5,2%	5,5%	5,2%
Waarvan belastingvolume <u>zuiveringsheffing</u> ¹	77.961	85.944	89.342	85.955	87.240	87.988	89.441
Stijging belastingvolume/-druk watersysteemheffing t.o.v. <u>2019</u> (=basisjaar)		10,2%	14,6%	10,3%	11,9%	12,9%	14,7%
Stijging belastingvolume/-druk <u>t.o.v. voorgaand jaar</u>		10,2%	4,0%	-3,8%	1,5%	0,9%	1,7%
<u>Totale belastingvolume watersysteem- en zuiveringsheffing samen</u>	143.742	163.457	170.956	172.503	178.297	184.074	190.490
Stijgings percentage totale lastendruk <u>t.o.v. 2019</u> (=basisjaar)		13,7%	18,9%	20,0%	24,0%	28,1%	32,5%
Stijging belastingvolume/-druk <u>t.o.v. voorgaand jaar</u>		13,7%	4,6%	0,9%	3,4%	3,2%	3,5%
Ontw. <u>totale</u> lastendruk/belastingvolume in periode 2019-2025 gemiddeld per jaar							5,4%

¹ Uitgaande van 100% doorrekening van de netto kosten in de belastingopbrengsten in enig jaar.

Uitwerking

In deze kadernota zijn de gepresenteerde maatregelen afgewogen langs eenzelfde lijn:

- betreft het een kerntaak vanuit het Bestuursprogramma;
- draagt het bij aan realisatie van de waterschapsdoelen;

- indien het bijdraagt aan de eigen doelen, dan wordt ingezet op faciliteren, stimuleren en aanjagen. In principe wordt niet financieel ondersteund aan derden.

Hiermee hebben wij invulling gegeven aan het Bestuursprogramma. We leggen twee scenario's voor en geven inzicht in de ontwikkeling van de lastendruk in ons waterschap in vergelijking met de gemiddelde lastendruk van de andere waterschappen.

Op grond van het voorgaande hebben we qua ontwikkeling van het belastingvolume 2 scenario's uitgewerkt:

- Scenario I: scenario waarbij de netto kosten in enig jaar 100% worden doorberekend in de belastingopbrengst van dat jaar. Er is sprake van een jaarlijks sluitende begroting.
- Scenario II: scenario waarbij we uitgaan van een aanzienlijke procentuele stijging in het eerste jaar, met een gematigde stijging in de jaren daarna teneinde in 2023 een nagenoeg sluitende begroting te realiseren.

Er zijn meerdere (tussen)scenario's mogelijk afhankelijk waar de accenten gelegd worden.

Scenario I - Jaarlijks sluitende begroting

Watersysteemheffing

Benodigde belastingopbrengst kadernota 2020-2025
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. 2019 (=basisjaar)
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. voorgaand jaar
 Belastingopbrengst
 Effect op reserves
 Δ Structureel tarief t.o.v. benodigde middelen

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
65.781	77.513	81.614	86.548	91.057	96.086	101.049	
	17,8%	24,1%	31,6%	38,4%	46,1%	53,6%	
	17,8%	5,3%	6,0%	5,2%	5,5%	5,2%	
	77.513	81.614	86.548	91.057	96.086	101.049	
	-	-	-	-	-	-	
	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	

Zuiveringsheffing

Benodigde belastingopbrengst kadernota 2020-2025
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. 2019 (=basisjaar)
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. voorgaand jaar
 Belastingopbrengst
 Effect op reserves
 Δ Structureel tarief t.o.v. benodigde middelen

77.961	85.944	89.342	85.955	87.240	87.988	89.441	
	10,2%	14,6%	10,3%	11,9%	12,9%	14,7%	
	10,2%	4,0%	-3,8%	1,5%	0,9%	1,7%	
	85.944	89.342	85.955	87.240	87.988	89.441	
	-	-	-	-	-	-	
	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	

Totaal watersysteem- en zuiveringsheffing samen

Benodigde belastingopbrengst kadernota 2020-2025
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. 2019 (=basisjaar)
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. voorgaand jaar
 Belastingopbrengst
 Effect op reserves
 Δ Structureel belastingvolume t.o.v. benodigde middelen

143.742	163.457	170.956	172.503	178.297	184.074	190.490	
	13,7%	18,9%	20,0%	24,0%	28,1%	32,5%	
	13,7%	4,6%	0,9%	3,4%	3,2%	3,5%	
	163.457	170.956	172.503	178.297	184.074	190.490	
	-	-	-	-	-	-	
	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	

In scenario I is het gebruik van de egaliseringsreserves op begrotingsbasis niet nodig. We rekenen in het jaarlijkse belastingvolume alleen dat door, wat we in dat jaar ook nodig hebben om onze netto kosten af te dekken.

Scenario II - Hogere stijging 2020, jaren daarna gematigd Watersysteemheffing

Benodigde belastingopbrengst kadernota 2020-2025
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. 2019 (=basisjaar)
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. voorgaand jaar
 Belastingopbrengst
 Effect op reserves
 Δ Structureel belastingvolume t.o.v. benodigde middelen

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
65.781	77.513	81.614	86.548	91.057	96.086	101.049	
	25,0%	29,4%	33,9%	38,6%	43,4%	48,5%	
	25,0%	3,5%	3,5%	3,5%	3,5%	3,5%	
	82.226	85.104	88.083	91.166	94.357	97.659	
	4.713	3.490	1.535	109	-1.729	-3.390	
	6,1%	4,3%	1,8%	0,1%	-1,8%	-3,4%	

Zuiveringsheffing

Benodigde belastingopbrengst kadernota 2020-2025
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. 2019 (=basisjaar)
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. voorgaand jaar
 Belastingopbrengst
 Effect op reserves
 Δ Structureel belastingvolume t.o.v. benodigde middelen

77.961	85.944	89.342	85.955	87.240	87.988	89.441	
	9,7%	10,8%	11,9%	13,0%	14,2%	15,3%	
	9,7%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	
	85.523	86.378	87.242	88.115	88.996	89.886	
	-421	-2.964	1.287	875	1.008	445	
	-0,5%	-3,4%	1,5%	1,0%	1,1%	0,5%	

Totaal watersysteem- en zuiveringsheffing samen

Benodigde belastingopbrengst kadernota 2020-2025
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. 2019 (=basisjaar)
 Stijging belastingvolume/-druk t.o.v. voorgaand jaar
 Belastingopbrengst
 Effect op reserves
 Δ Structureel belastingvolume t.o.v. benodigde middelen

143.742	163.457	170.956	172.503	178.297	184.074	190.490	
	16,7%	19,3%	22,0%	24,7%	27,6%	30,5%	
	16,7%	2,2%	2,2%	2,3%	2,3%	2,3%	
	167.749	171.483	175.325	179.280	183.352	187.545	
	4.292	527	2.822	983	-722	-2.945	
	2,6%	0,3%	1,6%	0,5%	-0,4%	-1,6%	

Om in de periode 2021-2023 een gematigde lastendrukontwikkeling voor de watersysteemheffing te kunnen realiseren, wordt in dit scenario een voorschot genomen op de benodigde toekomstige stijging om in 2023 een nagenoeg sluitende begroting voor de watersysteemtaak te realiseren. Dit leidt er toe dat er de eerste jaren sprake is van incidentele reservevorming en/of ruimte voor incidentele uitgaven. Na 2023 zien we dat de 'begrotingsruimte' in eerdere jaren weer omslaat in een begrotingstekort dat al weer snel oploopt tot 3,4%. In elk scenario zien we dat het meer anticiperen op toekomstige stijgingen in het eerste jaar, leidt tot meer reservevorming. Dat is onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Afhankelijk van de richtinggevende uitspraken en bestuurlijke keuze naar aanleiding van deze Kadernota, zal richting de begroting 2020-2025 een en ander nader worden uitgewerkt en concrete voorstellen worden gedaan. Om een beeld te geven hoe de scenario's uitwerken op de belastingaanslag van onze ingelanden in diverse situaties, hebben we hierna een aantal voorbeelden uitgewerkt.

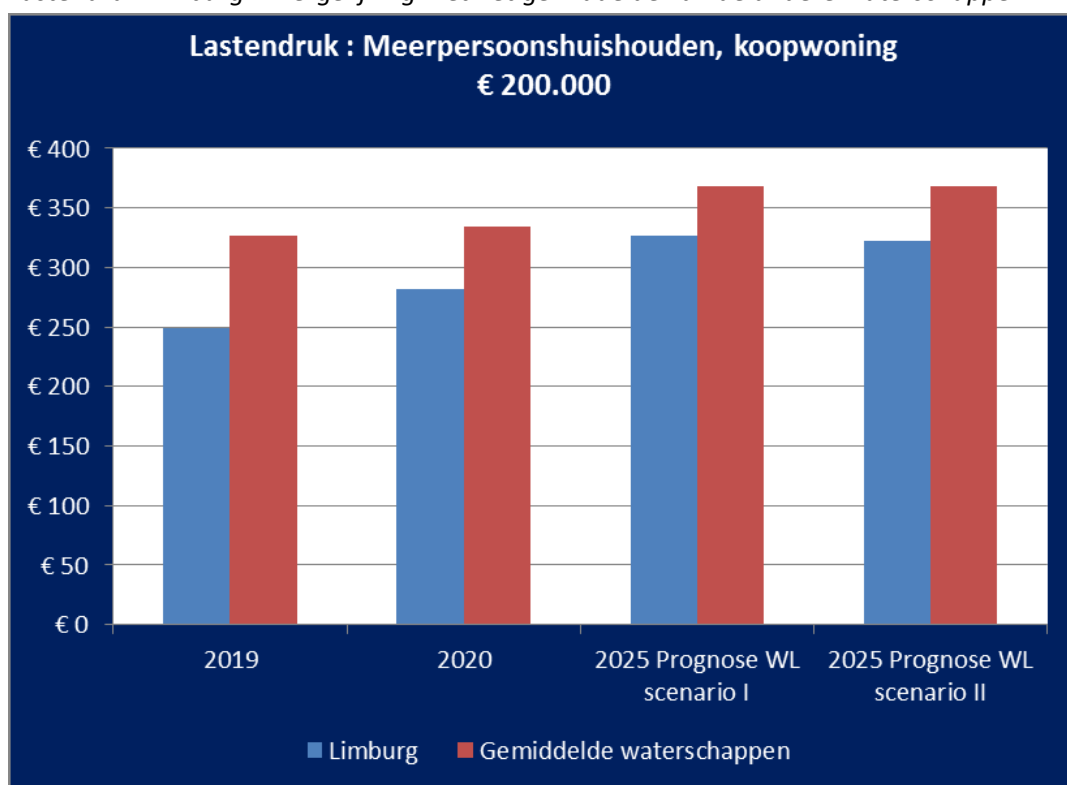
Maatregelen

Afhankelijk van het gekozen scenario, is het effect op de lastendrukontwikkeling in verschillende situaties als volgt:

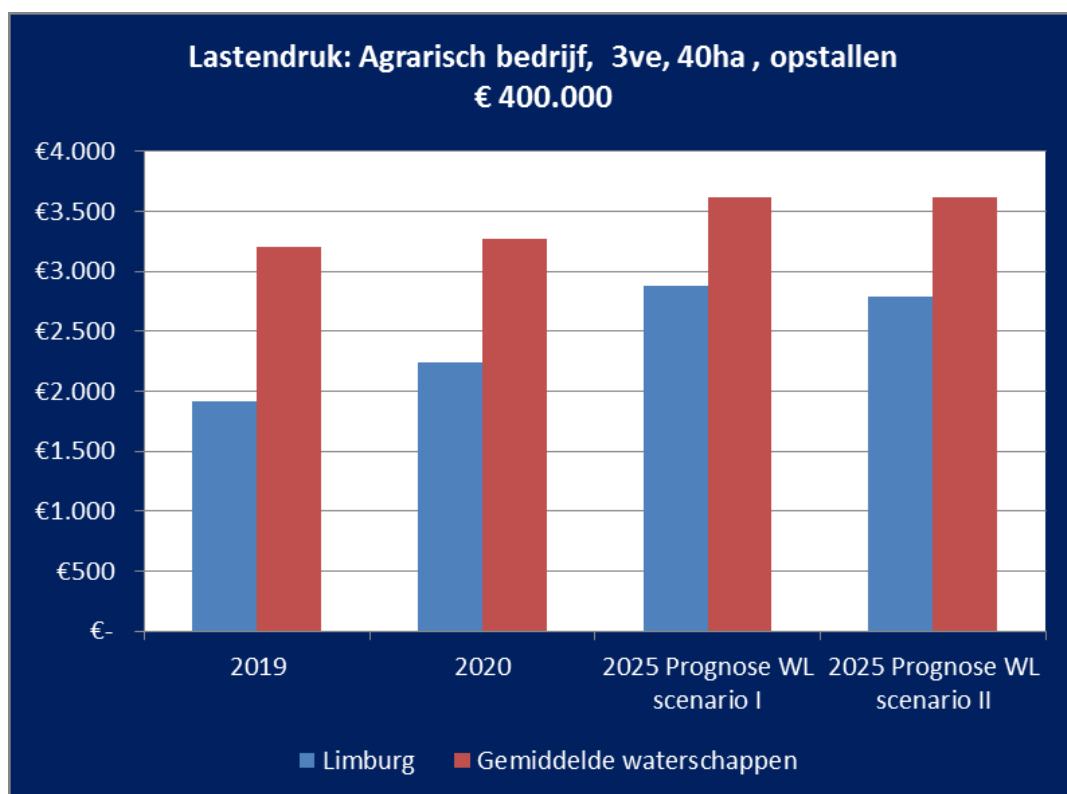
Voorbeeldsituatie	Prognose lastendrukontwikkeling 2020-2025						
	Scenario I				Scenario II		
	Lastendruk 2019	Lastendruk 2020	Tot. stijging 2020-2025	Gem. stijging per jaar periode 2020-2025	Lastendruk 2020	Tot. stijging 2020-2025	Gem. stijging per jaar periode 2020-2025
Meerpersoonshuishouden (3ve), koopwoning € 200K	€ 249	€ 282	€ 78	€ 13,00	€ 289	€ 73	€ 12,17
Meerpersoonshuishouden (3ve), huren	€ 199	€ 224	€ 51	€ 8,50	€ 227	€ 49	€ 8,17
Eénpersoonshuishouden (1ve), koopwoning € 200K	€ 153	€ 176	€ 63	€ 10,50	€ 184	€ 58	€ 9,67
Eénpersoonshuishouden (1ve), huren	€ 103	€ 118	€ 37	€ 6,17	€ 121	€ 34	€ 5,67
Agrarisch bedrijf 25 ha, opstallen € 400.000, 3ve	€ 1.286	€ 1.503	€ 632	€ 105,33	€ 1.585	€ 575	€ 95,83
Agrarisch bedrijf 40 ha, opstallen € 400.000, 3ve	€ 1.911	€ 2.240	€ 967	€ 161,17	€ 2.366	€ 878	€ 146,33
Wegenbeheerders/-eigenaren 300ha	€ 62.505	€ 73.632	€ 33.456	€ 5.576,00	€ 78.132	€ 30.291	€ 5.048,50
Natuurbeheerders/-eigenaren 300ha	€ 1.056	€ 1.245	€ 567	€ 94,50	€ 1.320	€ 510	€ 85,00

Uitgangspunten:

- 1.. Gelijkblijvende omstandigheden en grootheden (ingezetenen, Woz enz)
2. De stijging is inclusief 2% inflatie per jaar.

Lastendruk Limburg in vergelijking met het gemiddelde van de andere waterschappen

(landelijk gemiddelde 2019 € 327; gemiddelde 2020 en 2025 is basis 2019 verhoogd met 2% inflatie per jaar)

(landelijk gemiddelde 2019: € 3.209; gemiddelde 2020 en 2025 is basis 2019 verhoogd met 2% inflatie per jaar)

Bron: Unie van Waterschappen, WAVES, ABF Research

Uit de grafieken leiden we af dat de verwachte lastendrukontwikkeling in Limburg tot en met 2025 nog onder het landelijk gemiddelde blijft. Er van uitgaande dat ook andere waterschappen voor soortgelijke opgaven staan en eveneens te maken krijgen met extra lastendrukstijgingen, ligt het in de lijn van de verwachting dat Waterschap Limburg nog altijd één van de voordeligste blijft.

Schuldpositie

Artikel 4.2 van het Waterschapsbesluit schrijft voor, dat we voor begroten en verantwoorden het stelsel van baten en lasten moeten hanteren om in enig jaar het jaarresultaat te bepalen. In het baten-lastenstelsel worden baten en lasten toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben, ongeacht of zij hebben geleid tot feitelijke inkomsten of uitgaven in dat jaar (art 4.2 lid 3).

Het voorgaande betekent dat wanneer we een uitgave doen met een meerjarig nut/profijs (=investering), we het 'administratief verbruik' van die investeringsuitgave in de vorm van afschrijvingslasten, evenredig moeten uitsmeren over de jaren. We brengen die uitgave dus stukje bij beetje ten laste van onze exploitatie (of Winst- en Verliesrekening) en dus niet in één keer. Omdat de exploitatie de basis is voor bepaling van het belastingvolume, betekent dit dat alleen het 'verbruik' in enig jaar van een investering, doorgerekend kan en mag worden in de op te halen belastingen van dat jaar (dus níet de oorspronkelijke hoofdsom). Het doen van investeringen zorgt daarom per definitie voor een financieringsbehoefte waarmee het hebben van schuld een gegeven is. Hoe meer we investeren, hoe hoger de financieringsbehoefte. Daarnaast geldt hoe langer de afschrijvingstermijn hoe langer de financieringsbehoefte. Desalniettemin proberen we de schuldpositie binnen de kaders zoveel mogelijk te beperken en streven we er actief naar om de renterisico's en financieringslasten zo laag mogelijk te houden.

Inzicht in de feitelijke risico's op de vaste schuld worden jaarlijks opgenomen in de begroting en de jaarrekening.

Bijlage 1. Technische uitgangspunten 2020-2025

Onderstaand zijn de algemene ontwikkelingen en de uitgangspunten voor de meerjarenraming 2020-2025 weergegeven. De belangrijkste algemene ontwikkelingen en uitgangspunten die bij de samenstelling van de Meerjarenraming 2020-2025 zijn gehanteerd, kunnen worden gesplitst in interne en externe factoren.

Verder kan nog worden opgemerkt dat de meerjarenraming en de programmabegroting moeten voldoen aan de geldende voorschriften zoals de Bepalingen Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW) en het Burgerlijk Wetboek, boek II (BW II) met betrekking tot begrotingen en jaarstukken.

De uitgangspunten worden onderstaand weergegeven.

Interne factoren

- Basis zijn de jaarrekening 2018 van Waterschap Limburg (WL)L, de vastgestelde begroting 2019 van WL, inclusief de wijzigingen van de vergadering van het algemeen bestuur tot en met 13 maart 2019 en de uitgangspunten en bouwstenen zoals geformuleerd in het Waterbeheerplan 2016-2021.
- Basis voor de salarisbegroting is de geaccordeerde personeelsformatie van WL per 1 januari 2019.
- Berekening van de liquiditeitspositie
Het uitgangspunt is dat de aanslag in 2020 evenals voorgaande jaren gespreid wordt opgelegd door middel van vier grote kohieren. Voor de berekening van de liquiditeitspositie wordt uitgegaan van aanslagoplegging per 31 januari 2020 (95%) voor de zuiveringsheffing bedrijven, 29 februari 2020 (95%) voor de watersysteemheffing van de gemeenten die deelnemer zijn in de BsGW en 31 maart 2020 (95%) voor de overige aanslagen. Op 30 november 2020 worden de overige 5% opgelegd. Indien deze data niet worden gehaald, heeft dit tot gevolg dat de liquiditeitspositie verslechtert. Dit heeft een negatief effect op de rentekosten. Indien de aanslag eerder wordt opgelegd heeft dit uiteraard een positief effect op de liquiditeitspositie en de daarmee gemoeide rentekosten.
- De bedrijfsmatige activiteiten van de taak zuiveringsbeheer en de heffing en invordering van de waterschapslasten zijn opgedragen aan het WBL en de BsGW. De door het waterschap hiervoor te betalen bijdrage wordt afhankelijk gesteld van de jaarlijkse begroting van het WBL en de BsGW en is een verplichte uitgave.
- Afschrijvingsmethodiek
Voor nieuwe investeringen wordt het beleid gevolgd zoals opgenomen in de nota 'activabeleid 2018 Waterschap Limburg' die op 28 november 2018 door het Algemeen Bestuur is vastgesteld. Dit betekent dat voor nieuwe investeringen in 2020 en volgende jaren de volgende afschrijvingstermijnen worden gehanteerd.

Omschrijving	Afschrijvingstermijn
Gebouwen	30 jaar
Waterstaatkundige werken	30 jaar
Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)	30 jaar
Civiel bouwkundige werken	30 jaar
Elektromechanische werken	15 jaar
Inventaris	10 jaar
Tractiemiddelen	≤ 10 jaar
Hardware	≤ 5 jaar
Immateriële activa	≤ 5 jaar

- Conform de Bepalingen Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW) wordt een deel van de eigen loonkosten geactiveerd. Hier wordt de beleidslijn gevolgd die vastligt in de nota 'activabeleid 2018 Waterschap Limburg' (hoofdstuk 3 'waardering vaste activa').
- Op 'grond' wordt afgeschreven indien de grond onderdeel is van een waterstaatkundig werk. Indien gronden worden aangekocht om strategische redenen wordt hierop niet afgeschreven, tot het moment dat de grond eventueel onderdeel uit gaan maken van een waterstaatkundig werk. Op gronden waarop installaties of gebouwen zijn gelegen, wordt niet afgeschreven. Het voorgaande zijn richtlijnen voor groepen investeringen. Per individuele investering wordt beoordeeld welke afschrijvingstermijn van toepassing is. Voor de berekening van de kapitaallasten wordt de volgende systematiek gehanteerd.

Kapitaallasten investering	
1e jaar:	2e jaar en volgende:
½ jaar afschrijving en ½ jaar rente	jaar afschrijving en jaar rente

- Doorberekening
De kosten worden volgens de landelijke BBP-verrekeningssystematiek doorberekend over de waterschapstaken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Een gedeeltelijke uitzondering hierop vormen de beleidsproducten vergunningen en meldingen, adviezen vergunningen, toezicht, handhaving, bestuur en externe communicatie die worden toegerekend aan beide taken op basis van een procentuele verdeling. Deze ziet er als volgt uit.

Beleidsproduct	WL	
	watersysteem	zuivering
Vergunningen en meldingen	50%	50%
Adviezen vergunningen	50%	50%
Toezicht	50%	50%
Handhaving	50%	50%
Bestuur	55%	45%
Externe communicatie	55%	45%

- Kwijtschelding/oninbaar

Ten aanzien van kwijtschelding wordt de bestaande beleidslijn gevolgd. Voor de oninbaarheid van belastingdebiteuren wordt het oninbaarheidspercentage van 0,5% gehandhaafd voor 2020 en volgende jaren.

- Onvoorzien

Het bestaande beleid wordt gecontinueerd. Het budget voor onvoorziene uitgaven bedraagt circa 0,4% van het begrotingstotaal.

- Reserves en voorzieningen

Uitgangspunt vormt de geldende wettelijke voorschriften en de nota 'reserves en voorzieningen 2017 Waterschap Limburg' die door het Algemeen Bestuur op 13 september 2017 is vastgesteld.

- Investeringsniveau WBL

Bij het opstellen van de meerjarenraming wordt het investeringsvolume jaarlijks door het WBL opnieuw beoordeeld op grond van twee van belang zijnde ontwikkelingen. Enerzijds het streven om vanuit kosten oogpunt de bestaande installaties zo lang mogelijk in bedrijf te houden en anderzijds om in geval van grootschalige aanpassingen of vervanging van installaties het Verdygo-concept (modulair bouwconcept) toe te passen. Dit bouwconcept biedt naar de toekomst toe een grotere flexibiliteit om te kunnen inspelen op nieuwe technologische ontwikkelingen. De omvorming van traditionele rwzi's naar rwzi's volgens het Verdygo-concept vindt (grooten)deels niet binnen de planperiode van het MIP plaats. Uitgangspunt voor het MIP is om - tot moment van omvorming - de bestaande installaties in stand te houden door het doen van onderhoudsinvesteringen, met een korte afschrijvingstermijn.

Nieuwe projectinitiatieven dienen concreet te worden uitgewerkt en gepland alvorens ze als benoemd project in het Meerjareninvesteringsprogramma (MIP) worden opgenomen.

Rekening houdend met de KRW-maatregelen, de opgenomen Verdygo-projecten en de verwachtingen voor de planperiode bedraagt het investeringsniveau voor de nieuwe planperiode gemiddeld € 25.300.000 per jaar.

- Investeringsniveau Waterschap Limburg

In het Waterbeheerplan 2016-2021 is rekening gehouden met de inspanningsverplichtingen zoals opgenomen in de Vierde Nota Waterhuishouding (NW4), het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL), Waterbeleid 21^e eeuw (WB21), het Nationaal Bestuursprogramma Water (NBW) en de Europese Kaderrichtlijn Water.

Op basis van bovenstaande onderdelen kunnen de interne factoren als volgt - niet limitatief - gecomprimeerd worden weergegeven:

Interne factor	Uitgangspunten 2020 - 2025
Basis	Jaarrekening 2018 WL Begroting 2019 WL, inclusief de wijzigingen tot en met de AB-vergadering maart 2019 Waterbeheersplan 2016-2021 Bepalingen Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW) Burgerlijk Wetboek BWII
Verplichte uitgave	Begroting Waterschapsbedrijf Limburg (WBL) 2020-2029 Begroting Belasting samenwerking Gemeenten en Waterschappen (BsGW) 2020-2024
Oninbaarheid	0,5% Belastingvolume
Onvoorzien	0,4% van het begrotingstotaal

Externe factoren

De externe factoren zijn waar mogelijk gebaseerd op de ramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Het betreft het inflatiepercentage, de salariskosten en de rekenrente.

- Inflatiepercentage

In 2018 is de inflatie in Nederland uitgekomen op 1,60%. De Nederlandse inflatie is in vergelijking met andere Europese landen iets lager uitgevallen. De gemiddelde inflatie in de eurozone bedroeg in 2018 1,70%. Het CPB verwacht dat de inflatie voor 2019 gemiddeld zal uitkomen op 2,3% wat met name wordt veroorzaakt door de verhoging van het lage BTW-tarief van 6% naar 9%. Het feitelijk inflatiecijfer waarmee wij als waterschap te maken hebben is de prijsindex 'intermediair verbruik overheid'. Dit inflatiecijfer ligt iets hoger. Gelet op de economische ontwikkeling in relatie tot de consistentie in de meerjarenraming wordt voor 2020 uitgegaan van een inflatiepercentage van 2%. Voor de reguliere kosten wordt voor 2020-2025 dan ook gerekend met een inflatiepercentage van jaarlijks 2%.

- Salariskosten

De in 2018 afgesloten waterschaps-CAO heeft een looptijd van 1 januari 2017 tot 1 januari 2020. Naast de reguliere verhogingen (vanwege doorgroei in functieschalen) wordt in afwachting van de nieuwe CAO in 2020 rekening gehouden met een indexering van de brutoloonkosten van 2%. Deze indexering bestaat uit de stijging van de salarissen en de werkgeverslasten die naar verwachting ook zullen toenemen.

Voor de jaren 2020-2025 wordt naast de reguliere verhogingen, rekening gehouden met een jaarlijkse indexering van de loonsom van 2%.

- Rekenrente

Rente langlopende leningen

Medio mei bedroeg het rentepercentage voor een geldlening met een looptijd van 20 jaar 0,96% en van 25 jaar 1,13%. De huidige lage renteniveaus is met name een gevolg van de escalatie van het Amerikaan-Chinese handelsconflict. Doordat de meningen van de financiële instellingen over de vooruitzichten voor de wereldeconomie sterk uiteenlopen is het ook hoogst onduidelijk hoe de lange rente zich ontwikkeld. De verwachting is echter dat de rente op langlopende geldleningen - los van het handelsconflict - door de economische groei in de 2^e helft van het jaar en de daarmee gepaard gaande ontwikkelingen op de geld- en kapitaalmarkt omhoog zal kruipen. De mate waarin en de snelheid waarop is echter onzeker.

Om het renterisico te beperken wordt voor 2020 uitgegaan van een percentage van 2%.

Op langere termijn is de verwachting dat door de economische groei de rentepercentages verder kunnen toenemen. Voor 2021 wordt daarom uitgegaan van een percentage van 2,25%, 2022 van 2,75%, 2023 van 3%, 2024 van 3,5% en 2025 van 4%. Het meerjarig ontwikkelingspatroon ligt hiermee lager dan de renteontwikkeling zoals gehanteerd in de meerjarenraming 2019-2024.

Rente kortlopende leningen

De Europese Centrale Bank (ECB) heeft de rente die sinds maart 2016 op een niveau van 0% is ongewijzigd gelaten. De depositorente is eveneens ongewijzigd gebleven op het niveau van min 0,4%. Hierdoor zijn de rentepercentages op de geldmarkt (korte geldleningen zoals rekening courant) de afgelopen jaren extreem laag gebleven. Omdat hier op korte termijn geen grote verandering in te verwachten is en volgens de financiële instellingen de eerste renteverhoging door de ECB pas eind 2020 te verwachten is, wordt voor 2020 een percentage voor kortlopende geldleningen (lees rekening-couranttekorten) gehanteerd van 0,2%. Voor de meerjarenraming wordt in verband met economische groei voor 2021 uitgegaan van 0,3%, 2022 van 0,4%, 2023 van 0,5%, 2024 van 0,75% en voor 2025 wordt een percentage gehanteerd van 1%.

Rente reserves en voorzieningen

Over reserves en voorzieningen wordt rente berekend en toegerekend aan de exploitatie. Het gehanteerde percentage is gelijk aan dat van de rente kortlopende leningen, te weten 0,2% voor 2020, 2021 0,3%, 2022 0,4%, 2023 0,5%, 2024 0,75% en 2025 1%.

Op basis van bovenstaande onderdelen kunnen de externe factoren als volgt gecomprimeerd worden weergegeven:

Externe factor	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Inflatie	2%	2%	2%	2%	2%	2%
Personeelskosten	2%	2%	2%	2%	2%	2%
Rente langlopende leningen	2,0%	2,25%	2,75%	3%	3,5%	4%
Rente kortlopende leningen	0,2%	0,3%	0,4%	0,5%	0,75%	1%
Rente reserves en voorzieningen	0,2%	0,3%	0,4%	0,5%	0,75%	1%

Addendum bij Kadernota 2020-2025

Inhoudsopgave

A. Opbouw addendum	2
B. Opgaven op basis van ontwikkelingen en Bestuursprogramma.....	4
C. Overzicht niet opgenomen maatregelen	7
D. Aanzet voor besparingen en synergievoordelen	9
Bijlagen Tabellen	10
I. Inzicht in effect op tariefstijging watersysteemheffing totaal per categorie.....	10
II. Inzicht in effect op tariefstijging watersysteemheffing per categorie, uitgesplitst per thema	10
III. Inzicht in onderverdeling maatregelen per categorie.....	14

A. Opbouw addendum

Op 19 juni heeft u in de commissievergaderingen de Kadernota 2020 -2025 besproken. Naar aanleiding van uw discussie en vragen heeft het dagelijks bestuur een Addendum bij de Kadernota voorbereid, met de bedoeling u nader inzicht te bieden in de gemaakte afwegingen. De in de Kadernota opgenomen maatregelen zijn afgewogen langs eenzelfde lijn:

- betreft het een kerntaak vanuit het Bestuursprogramma:
- draagt het bij aan realisatie van de waterschapsdoelen:
- indien het bijdraagt aan de eigen doelen, dan wordt ingezet op faciliteren, stimuleren en aanjagen. In principe wordt niet financieel ondersteund aan derden.

Bij dit addendum vindt u een lijst van maatregelen, horend bij de hoofdthema's in de Kadernota 2020-2025. De maatregelen zijn ingedeeld in zes categorieën, die we hieronder kort verduidelijken:

1. Wettelijke taken

Taken van het waterschap die direct voortvloeien uit Europese en nationale wet- en regelgeving (o.a. Waterschapswet, Waterwet, Richtlijn KRW, Normen primaire waterkeringen, Zorgplicht waterkeringen, Provinciale verordening).

2. Basis op orde brengen

Met deze maatregelen brengen we de basis op orde waar deze niet op orde is. Dit is randvoorwaardelijk om onze taken (kosten)effectief, efficiënt, professioneel en zonder grote risico's uit te voeren.

3. Kerntaken uitvoeren

Het betreft maatregelen en taken die nodig zijn om de basis structureel op orde te houden en onze rol binnen onze omgeving goed uit te voeren.

4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen

Deze maatregelen vloeien voort uit concrete bestuurlijke afspraken en verplichtingen die in het verleden met onze omgeving zijn aangegaan.

5. Opgaven op basis van ontwikkelingen en Bestuursprogramma

Het betreft hier maatregelen, aanvullend op één van bovenstaande categorieën, en die volgen uit de opgave geformuleerd in het Bestuursprogramma.

6. Maatregelen NIET opgenomen in kadernota

De maatregelen die niet opgenomen zijn in de Kadernota.

Categorie 5 betreft voornamelijk maatregelen die wij vanuit het Bestuursprogramma hebben vertaald naar opgaven voor het waterschap. Deze maatregelen zijn gedetailleerd uitgesplitst op basis

van de vragen “Wat levert de maatregel op”, waarom nu ? en ‘wat zijn risico’s bij uitstel of afstel?’. Inzichtelijk is gemaakt welk effect de maatregel heeft op het percentage tariefstijging. Dit geeft u inzicht in uw keuzemogelijkheden.

Voor de categorie 1 t/m 4 laten we per categorie zien welk effect deze heeft op het percentage tariefstijging. Deze categorieën zien wij als basis voor onze taakuitvoering.

In categorie 6 maken we onze keuzen inzichtelijk ten aanzien van zaken die we niet oppakken. Aanvullend is binnen de bestaande (meerjaren)begroting gekeken naar mogelijke besparingen en synergievoordelen. Het addendum wordt afgesloten met een eerste aanzet hiervoor.

B. Opgaven op basis van ontwikkelingen en Bestuursprogramma

De maatregelen in categorie 5 zijn voornamelijk maatregelen die wij vanuit het Bestuursprogramma hebben vertaald naar opgaven voor het waterschap. Deze maatregelen zijn gedetailleerd uitgesplitst op basis van de vragen “Wat levert de maatregel op”, waarom nu? en ‘wat zijn risico’s bij uitstel of afstel?’. Tevens is inzichtelijk gemaakt welk effect de maatregel heeft op het percentage tariefstijging watersysteemheffing.

Maatregelen hoofdthema Zuiveren en waterketen

Bronaangepak medicijnresten – budget

Wat levert de maatregel op	Ketenaanpak structureel vormgeven zodat voorkomen wordt dat medicijnresten en micro’s onze RWZI’s bereiken.
Waarom nu?	Medicijnresten in het oppervlaktewater vormen een groot probleem. Er is nu veel aandacht voor dit thema. Het is nu het moment om hier mee aan de slag te gaan.
Risico bij uitstel of afstel	Medicijnen en andere microstoffen nemen fors toe in het afvalwater. Dit zijn veel en complexe stoffen om te verwijderen. Naast end-of-pipe maatregelen is aanvullend nodig om te kijken wat er aan de bron afgevangen kan worden.

Maatregelen hoofdthema Waterkwaliteit

Investeren in relatie landbouw

Wat levert de maatregel op	Inzet en invloed in en buiten de sector, en daarmee grotere kans op schoner water.
Waarom nu?	Sector gaat in transitie.
Risico bij uitstel of afstel	KRW-doelen worden nog later bereikt.

Uitwerking SESA beekdalbrede toepassing

Wat levert de maatregel op	SESA (Stroomgebiedsbrede Ecologische Analyse) geeft inzicht in welke maatregelen het beste kunnen worden uitgevoerd om de KRW doelen en effecten te bereiken.
Waarom nu?	SESA is een innovatieve manier van kijken naar watersysteem en maakt gebruik van recente wetenschappelijke kennis. Voegt nu inzichten toe aan de planning van de uitvoering KRW (tot 2027).
Risico bij uitstel of afstel	Maatregelen die worden uitgevoerd passen niet optimaal in systeem en er wordt niet doelmatig verder gewerkt aan KRW.

Samenwerken met anderen: opzetten en uitvoeren programma innovatieve maatregelen beperken diffuse verontreiniging oppervlakte- en grondwater

Wat levert de maatregel op	In nauwe samenwerking met o.a de agrarische sector werken aan maatregelen om diffuse verontreiniging van landbouw naar water tegen te gaan.
Waarom nu?	Maatregelen gaan onze eigen doelen helpen. Een participatieve benadering (met de sector) zorgt voor inhoudelijke maatregelen met draagvlak.
Risico bij uitstel of afstel	Agrarische sector blijft achter in de bijdrage aan de kwaliteitsdoelen. Er worden geen voorbeelden ontwikkeld waardoor bedrijven in beweging komen of zien hoe ze hun bijdrage vorm kunnen geven.

Maatregelen hoofdthema Klimaatadaptatie regionaal systeem

Onderzoeksvraag 3: Gebiedsontwikkeling/ evaluatie

Wat levert de maatregel op	Een evaluatie naar de rol van WL in gebiedsprocessen
Waarom nu?	De rol van WL in gebiedsprocessen wordt een steeds pro-actiever. Werken in ruimtelijke ontwikkelingen gaat in samenwerkingsverbanden, dat vragen omgevingspartners ook van ons.
Risico bij uitstel of afstel	Dit is een relatief nieuwe rol waarvoor medewerkers opgeleid moeten worden. Als we onze medewerkers niet opleiden voor deze rol kan het waterschap geen proactieve rol in gebiedsprocessen en ruimtelijke ontwikkelingen vervullen. Volwaardig aanhaken bij gebiedsprocessen is dan niet mogelijk.

Waterklaar, Stimuleringsregelingen afkoppelen private terreinen (faciliteren en uitvoering)

Wat levert de maatregel op	samen met de Limburgse gemeenten de stimuleringsregelingen afkoppelen regenwater voor de private omgeving (burgers, bedrijven, woningbouwcorporaties) nog twee jaar uitvoeren. De regeling richt zich op het klimaatadaptief maken van huizen, panden en terreinen. We zorgen voor bewustwording en verhogen het handelingsperspectief.
Waarom nu?	De regeling loopt t/m 2021. Verlengen verhoogt de bijdrage aan het behalen van onze doelen. In Noord- en Midden-Limburg is het succes van de regelingen al zichtbaar. In Zuid-Limburg starten partijen net met de regelingen. Daar hebben gemeenten tijd nodig om de regeling te laten werken.
Risico bij uitstel of afstel	Net nu private partijen onze regeling kennen, wordt deze afgeschaft. Als we de regeling nu afschaffen, bestaat er het risico dat het proces van het afkoppelen bij burgers, bedrijven en woningbouwcorporaties stagneert. Het Waterschap heeft gemeenten gemotiveerd om deze regeling met ons op te starten. Er bestaat een risico op schade in de relatie als gemeenten wel de regelingen willen voortzetten.

Organiseren, begeleiden en uitvoeren pilotprojecten vergroenen, afkoppelen en bevorderen zelfredzaamheid

Wat levert de maatregel op	samen met private omgeving (burgers, bedrijven, woningbouwcorporaties) knelpuntgericht in beeld brengen wat methodes zijn om de knoppen 'zelfredzaamheid' en 'landelijk gebied' in te vullen (stimuleren).
Waarom nu?	Wij kunnen ons inzicht in de volle breedte van de maatregelen inzetten om derden te helpen resultaat te bereiken. Dat resultaat is onmisbaar voor het realiseren van onze eigen doelstelling.
Risico bij uitstel of afstel	Wateroverlast is een opgave voor velen. Als anderen niet hun rol pakken, halen wij onze doelen ook niet en wordt wateroverlast onvoldoende opgelost.

Financiële effecten per maatregel in categorie 5

	Effect (%) op belastingopbrengst (referentiejaar = 2019)					
(Sub)maatregel	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Bron aanpak medicijnresten budget	0,08%	0,08%	0,08%	0,08%	0,08%	0,08%
Investeren in relatie landbouw	0,30%	0,31%	0,32%	0,32%	0,33%	0,34%
Uitwerking SESA beekdalbrede toepassing	0,04%	0,12%	0,17%	0,16%	0,16%	0,12%
Samenwerken met anderen: opzetten en uitvoeren programma innovatieve maatregelen beperken diffuse verontreiniging oppervlakte- en grondwater	0,46%	0,47%	0,47%	0,48%	0,49%	0,50%
Onderzoeksvraag 3: Gebiedsontwikkeling/evaluatie.	0,15%	0,16%	0,16%	0,16%	0,16%	0,17%
Waterklaar, Stimuleringsregelingen afkoppelen private terreinen	0,00%	0,00%	0,84%	0,84%	0,00%	0,00%
Uitvoering stimuleringsregeling	0,08%	0,08%	0,08%	0,08%	0,08%	0,08%
Organiseren, begeleiden en uitvoeren pilotprojecten vergroenen, afkoppelen en bevorderen zelfredzaamheid	0,23%	0,23%	0,24%	0,24%	0,25%	0,25%
Δ	1,33%	1,44%	2,35%	2,37%	1,56%	1,54%

C. Overzicht niet opgenomen maatregelen

Onderstaand treft u de gemaakte keuzes ten aanzien van maatregelen die **niet** zijn opgenomen in de kadernota.

Hoogwater bescherming Maas: Waterveiligheid

- In de landelijke HWBP-programmering is een deel van de door het waterschap aangevraagde budgetten voor 2019 – 2023 opgenomen in de jaren 2025 – 2028. Er bestaat er een beperkte kans dat een aantal dijkversterkingen gedeeltelijk onder voorfinanciering door het waterschap moet worden uitgevoerd. Waterschap Limburg is bereid zelf de lasten van voorfinanciering te nemen gelet op de wettelijke en urgente taak om onze inwoners te beschermen tegen hoogwater. Gezien de mate van onzekerheid van de omvang en het moment is de eventueel noodzakelijke voorfinanciering niet verwerkt in de kadernota. Wel is deze opgenomen in de risicoparaagraaf.
- Koplopers project Maastricht

Zuiveren en waterketen

- Op alle rwzi's investeren in de realisatie van een aanvullende (4^e) zuiveringstrap.
- Een value based benadering om de zuiveringsopgave te realiseren, conform opdracht aan WBL.

Waterkwaliteit

- Aanpak rioolwaterstorten voor doelrealisatie KRW. Financiële bijdrage aan realisatie opgave bergingsvoorzieningen.
- Samenwerking aanpak diffuse bronnen t.b.v. realisatie KRW doelen
- Afvalwaterketen: effect gerichte invulling van de sanering riooloverstorten met tijdelijke inzet.
- Aanleg en exploitatiekosten full-scale zuiveringsvoorziening Tungelroyse beek (keuze maken na pilot).
- Subsidiepot waterkwaliteitsprojecten, aangepast maaibeheer, kleinschalige structuurverandering beken.
- Realisatie SESA in 2 Stroomgebieden na 2022

Klimaatadaptatie regionaal systeem

- Beekdalbrede projecten: gelijk op grote schaal dit voor natuurbeken uitwerken in projecten (en niet via een pilot-aanpak).
- Profielonderhoud en baggeren Noord- en Midden Limburg.
- Het op orde brengen van de benodigde data voor beheer, onderhoud, assetmanagement, crisisbeheersing, modellering en advisering aan de omgeving na 2023.
- Aanvullende investering in instrumentarium/modellen t.b.v. projecten

- Grotere investeringen in het kader van klimaatadaptatie en het omgaan met waterkwaliteit, wateroverlast en droogte (onderzoek, pilots, samenwerking met partners, communicatie samen met partners).
- Aanvullende investering in expertise en samenwerking waterbeschikbaarheid
- Innovatie, beleidsontwikkeling, onderzoek (uitwerken en uitvoeren pilots) waterbeschikbaarheid starten in 2020 i.p.v. 2023
- Aanvullende investeringsmaatregelen beekdal en opstellen streefbeelden en monitoring morfologie

Stedelijk Water

- Onderzoek en maatregelen (tegengaan hittestress).
- Deelname aan PIO-projecten, symposia of gebiedsontwikkelingen die geen belangrijke relatie hebben met de kerntaken en eigen prioritering.

Crisisbeheersing

- Investeren in uitgebreidere, theoretische doorrekeningen die verder gaan dan het wettelijk benodigde niveau.

Modern werkgeverschap

- Een permanente ophoging van de formatie om de uitdagingen in waterbeheer het hoofd te bieden.
- Op grote(re) schaal inhuur van externen in de huidige organisatieontwikkeling.
- Versneld en volwaardig vormgeven van onze opgaven op basis van de Omgevingswet.
- Versneld en volwaardig inzetten op het creëren van draagvlak in de omgeving.

Innovatie & Duurzaamheid

- Aanvullende middelen t.b.v. initiëren, aanjagen, inspireren, begeleiden van ontwikkelingen projecten/projectbijdragen

D. Aanzet voor besparingen en synergievoordelen

De Kadernota biedt de kaders voor de begroting 2020. De verdere uitwerking van te nemen maatregelen volgt bij de begroting 2020. Bij de vaststelling van de begroting 2020 worden de definitieve cijfers vastgesteld op basis waarvan het belastingvolume wordt bepaald. Het DB heeft de ambtelijke organisatie gevraagd om in het komende begrotingsproces te kijken naar mogelijke besparingen en synergievoordelen.

De ambtelijke organisaties geven m.b.v. de actieplannen eenvoud en focus en waterkracht uitvoering aan het versterken van de organisaties en de sturing op de bedrijfsvoering binnen de organisaties. De uitvoering van de actieplannen vraagt tijd. Er is tijd nodig om op te starten, door te ontwikkelen en resultaten zichtbaar te maken. Sommige voorgestelde maatregelen zullen naar verwachting kunnen worden getemporiseerd. Daarnaast verwachten we dat het uitvoeren van de actieplannen zal leiden tot positieve effecten op het gebied van efficiency en effectiviteit van de organisatie. We verwachten positieve effecten als gevolg van het integraal programmeren van projecten, het in onderlinge samenhang uitvoeren van maatregelen en het sturen van de bedrijfsvoering m.b.v. van strategische personeelsplanning en mobiliteit.

Bij de volgende specifieke maatregelen worden synergievoordelen verwacht;

- Centrale regiekamer;
- Investeren in relatie landbouw;
- Samenwerken met anderen: opzetten en uitvoeren programma innovatieve maatregelen beperken diffuse verontreiniging oppervlakte- en grondwater;
- Onderzoeksvraag 3: Gebiedsontwikkeling/evaluatie;
- Internationale samenwerking;
- Wet banenafpraak;
- Omgevingswet.

Bijlagen Tabellen

In de berekeningen zijn we uitgegaan van gelijkblijvende grootheden (w.o. ingezetenen, Woz, ha enz.)

I. Inzicht in effect op tariefstijging watersysteemheffing totaal per categorie

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
1. Wettelijke taak	%	1,72%	2,58%	3,70%	5,41%	7,91%	10,05%
	€	1.134.000	1.699.000	2.437.000	3.556.000	5.202.000	6.617.000
2. Basis op orde	%	2,57%	3,28%	4,12%	5,43%	6,28%	6,84%
	€	1.689.000	2.155.000	2.713.000	3.569.100	4.128.000	4.498.000
3. Kerntaak uitvoeren	%	7,37%	7,54%	8,48%	8,94%	9,47%	9,95%
	€	4.848.000	4.959.000	5.575.000	5.883.300	6.230.000	6.546.000
4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen	%	0,70%	0,52%	0,53%	0,48%	0,49%	0,50%
	€	463.000	339.000	346.000	318.000	324.000	331.000
5. Opgave bestuursprogramma (ambitie)	%	1,33%	1,44%	2,35%	2,37%	1,56%	1,54%
	€	878.000	949.000	1.544.000	1.557.600	1.024.000	1.015.000
Totaal 1 t/m 5	%	13,70%	15,36%	19,18%	22,63%	25,70%	28,88%
	€	9.012.000	10.101.000	12.615.000	14.884.000	16.908.000	19.007.000

II. Inzicht in effect op tariefstijging watersysteemheffing per categorie, uitgesplitst per thema

Waterveiligheid

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
1. Wettelijke taak	%	0,11%	0,26%	0,62%	1,53%	3,20%	4,51%
	€	75.000	169.000	411.000	1.009.000	2.108.000	2.970.000
2. Basis op orde	%	0,51%	0,67%	1,02%	1,36%	1,67%	1,68%
	€	333.000	444.000	673.000	892.000	1.096.000	1.105.000
3. Kerntaak uitvoeren	%	0,46%	0,47%	0,51%	0,56%	0,57%	0,58%
	€	300.000	306.000	337.000	368.000	375.000	382.000
4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
5. Opgave bestuursprogramma (ambitie)	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
Totaal 1 t/m 5	%	1,08%	1,40%	2,16%	3,45%	5,44%	6,78%
	€	708.000	919.000	1.421.000	2.269.000	3.579.000	4.457.000

Zuiveren en waterketen

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
1. Wettelijke taak	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
2. Basis op orde	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
3. Kerntaak uitvoeren	%	0,41%	0,26%	0,27%	0,27%	0,28%	0,29%
	€	270.000	173.000	177.000	180.000	184.000	188.000
4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
5. Opgave bestuursprogramma (ambitie)	%	0,08%	0,08%	0,08%	0,08%	0,08%	0,08%
	€	50.000	51.000	52.000	53.000	54.000	55.000
Totaal 1 t/m 5	%	0,49%	0,34%	0,35%	0,35%	0,36%	0,37%
	€	320.000	224.000	229.000	233.000	238.000	243.000

Waterkwaliteit

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
1. Wettelijke taak	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
2. Basis op orde	%	0,02%	0,05%	0,08%	0,10%	0,10%	0,08%
	€	11.000	33.000	55.000	65.100	64.000	53.000
3. Kerntaak uitvoeren	%	0,41%	0,45%	0,50%	0,46%	0,50%	0,55%
	€	271.000	298.000	326.000	302.300	332.000	363.000
4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen	%	0,32%	0,13%	0,13%	0,08%	0,08%	0,08%
	€	213.000	84.000	86.000	53.000	54.000	55.000
5. Opgave bestuursprogramma (ambitie)	%	0,79%	0,90%	0,96%	0,97%	0,98%	0,96%
	€	528.000	592.000	629.000	636.600	645.000	629.000
Totaal 1 t/m 5	%	1,55%	1,53%	1,67%	1,61%	1,66%	1,67%
	€	1.023.000	1.007.000	1.096.000	1.057.000	1.095.000	1.100.000

Klimaatadaptatie regionaal watersysteem

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
1. Wettelijke taak	%	0,32%	0,98%	1,67%	2,40%	3,16%	3,97%
	€	212.000	643.000	1.099.000	1.577.000	2.078.000	2.610.000
2. Basis op orde	%	2,03%	2,52%	2,99%	3,94%	4,48%	5,06%
	€	1.334.000	1.656.000	1.964.000	2.591.000	2.947.000	3.330.000
3. Kerntaak uitvoeren	%	3,81%	4,03%	4,82%	5,23%	5,64%	6,01%
	€	2.503.000	2.649.000	3.171.000	3.438.000	3.712.000	3.953.000
4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen	%	0,38%	0,39%	0,40%	0,40%	0,41%	0,42%
	€	250.000	255.000	260.000	265.000	270.000	276.000
5. Opgave bestuursprogramma (ambitie)	%	0,46%	0,47%	1,31%	1,32%	0,49%	0,50%
	€	300.000	306.000	863.000	868.000	325.000	331.000
Totaal 1 t/m 5	%	6,99%	8,38%	11,18%	13,28%	14,19%	15,96%
	€	4.599.000	5.509.000	7.357.000	8.739.000	9.332.000	10.500.000

Crisisbeheersing

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
1. Wettelijke taak	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
2. Basis op orde	%	0,02%	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%	0,02%
	€	11.000	22.000	21.000	21.000	21.000	10.000
3. Kerntaak uitvoeren	%	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%	0,03%
	€	20.000	20.000	21.000	21.000	22.000	22.000
4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
5. Opgave bestuursprogramma (ambitie)	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
Totaal 1 t/m 5	%	0,05%	0,06%	0,06%	0,06%	0,06%	0,05%
	€	31.000	42.000	42.000	42.000	43.000	32.000

Modern werkgeverschap

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
1. Wettelijke taak	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
2. Basis op orde	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
3. Kerntaak uitvoeren	%	2,03%	2,07%	2,11%	2,15%	2,19%	2,24%
	€	1.334.000	1.360.000	1.387.000	1.415.000	1.443.000	1.472.000
4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
5. Opgave bestuursprogramma (ambitie)	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
Totaal 1 t/m 5	%	2,03%	2,07%	2,11%	2,15%	2,19%	2,24%
	€	1.334.000	1.360.000	1.387.000	1.415.000	1.443.000	1.472.000

Omgevingswet & Duurzaamheid en Innovatie

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
1. Wettelijke taak	%	0,85%	0,85%	0,87%	0,89%	0,90%	0,92%
	€	550.000	561.000	572.000	584.000	595.000	607.000
2. Basis op orde	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
3. Kerntaak uitvoeren	%	0,23%	0,23%	0,24%	0,24%	0,25%	0,25%
	€	150.000	153.000	156.000	159.000	162.000	166.000
4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
5. Opgave bestuursprogramma (ambitie)	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
Totaal 1 t/m 5	%	1,07%	1,08%	1,11%	1,13%	1,16%	1,17%
	€	700.000	714.000	728.000	743.000	757.000	773.000

Autonome ontwikkeling

		Wijzing t.o.v. basisjaar 2019					
		Δ 2020	Δ 2021	Δ 2022	Δ 2023	Δ 2024	Δ 2025
1. Wettelijke taak	%	0,45%	0,50%	0,54%	0,59%	0,64%	0,65%
	€	297.000	326.000	355.000	386.000	421.000	430.000
2. Basis op orde	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
3. Kerntaak uitvoeren	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
5. Opgave bestuursprogramma (ambitie)	%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
	€	-	-	-	-	-	-
Totaal 1 t/m 5	%	0,45%	0,50%	0,54%	0,59%	0,64%	0,65%
	€	297.000	326.000	355.000	386.000	421.000	430.000

In bovenstaande tabellen zijn de ontwikkelingen t.o.v. de huidige meerjarenraming verwerkt. De huidige meerjarenraming laat, ten gevolge van eerdere besluitvorming ook een stijging zien. Het totaaloverzicht vindt u in hoofdstuk 9 van de Kadernota (blz. 32).

III. Inzicht in onderverdeling maatregelen per categorie

Basis/ NIET	Hoofdthema	Subcategorie	Onderwerp/activiteit/maatregel	Categorie
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Dijkversterkingsopgave	Investering HWBP + € 214,7mln bruto vanwege grotere scope, waarvan 10% PGA voor rekening waterschap. (excl. voorfinancieringskosten)	1. Wettelijke taak
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Dijkversterkingsopgave	Lob van Gennep, bruto € 115mln voor waterschap waarvan 10% PGA rekening waterschap (excl. voorfinancieringskosten)	1. Wettelijke taak
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	Ingangstoets voortrollend programma t/m2024 10 trajecten (ktn € 0,75mln). Overige 30 trajecten tot 2050.	1. Wettelijke taak
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	PGA voortrollend programma dijkversterking (ivm normering: € 2mrd waarde (circa 200km*€ 10mln)/30jr= 66,6mln bruto investering per jaar waarvan 10% PGA. Indexering 2% p.j.	1. Wettelijke taak
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	Onderzoek juridische positie kunstwerken in eigendom derden	2. Basis op orde
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	Inventarisatie kunstwerken geprogrammeerd onderhoud	2. Basis op orde
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	Stijging onderhoudskosten door toepassing bijzondere constructies (bijv glas, opdrijvend etc).	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	Reguliere vervanging pompen hoogwaterbestrijding gelijktijdig met het vergroten capaciteit	2. Basis op orde
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	(Wettelijke)Veiligheidstoetsing beoordeling primaire waterkeringen. Volledige cyclus = 12 jaar	1. Wettelijke taak
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	WBI + sterkteberekeningen dijken calamiteiten	2. Basis op orde
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	Aanpassing sluitprotocollen	2. Basis op orde
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	Versterking beheerkant Waterveiligheid a.g.v. areaaluitbreiding en zorgplicht	2. Basis op orde
Basis	Hoogwaterbestrijding Maas	Beheer en onderhoud	Participatieve overheid	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Zuiveren en waterketen	WL	Samenwerken in de afvalwaterketen voortzetten; regie op dossier waterketensamenwerking versterken	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Zuiveren en waterketen	WL	Onderzoek verwijdering medicijnresten en andere micro verontreinigingen uit afvalwater op de rwzi	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Zuiveren en waterketen	WL	Inzet op bronaanpak medicijnresten in keten	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Zuiveren en waterketen	WL	Bron aanpak medicijnresten budget	5. Opgave bestuursprogramma
Basis	Zuiveren en waterketen	WL	Waterkwaliteit verbinden met droogteaanpak; aansluiten en bijdragen aan projecten	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Zuiveren en waterketen	WL	Samenwerking cq afstemming WL met WBL vervolg opdrachtverlening	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Afvalwaterketen: effect gerichte invulling van de sanering riooloverstorten (tijdelijk)	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Pilotaanpak verontreinigingTungelroyse beek (vervolg intentieverklaring)	4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen
NIET	Waterkwaliteit	KRW	Aanleg full-scale zuiveringsvoorziening Tungelroyse beek	6. NIET in kadernota
NIET	Waterkwaliteit	KRW	Exploitatiekosten full-scale zuiveringsvoorziening Tungelroyse beek	6. NIET in kadernota
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Investeren in relatie landbouw	5. Opgave bestuursprogramma
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Gerichte, intensieve buitenlandbenadering op de buurlanden	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Implementatie soortenbeleid (wens- en plaagsoorten)	2. Basis op orde
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Uitwerking SESA beekdalbrede toepassing	5. Opgave bestuursprogramma
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Meewerken aan opstellen en uitvoeren uitvoeringsprogramma's Drinkwaterdossier (beschermen bron)	4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Werkbudget Drinkwaterdossier	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Schone Maaswaterketen (o.a. bronaanpak medicijnresten/afvalwatervraagstukken)	4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Uitvoeringskosten Schone Maaswaterketen	4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Samenwerken met anderen: opzetten en uitvoeren programma innovatieve maatregelen beperken diffuse verontreiniging oppervlakte- en grondwater	5. Opgave bestuursprogramma
Basis	Waterkwaliteit	KRW	Meer actieve rol aanleg (effect-gerichte) innovatieve maatregelen door uit te voeren.	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Water in balans	Programmaplan Water in balans	1. Wettelijke taak
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Onderhoud watersysteem klimaatadaptatie/waterveiligheid	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Onderhoudskosten extra maatregelen wateroverlast/uitvoeringsprojecten Wib	3. Kerntaak uitvoeren
NIET	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Profiel onderhoud en baggeren watergangen	6. NIET in kadernota
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Vervangingsinvesteringen objecten /assets (opbouw naar 4,8mln p/j)	2. Basis op orde
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Monitoring langjarige ontwikkeling Beheer & Onderhoud	2. Basis op orde
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Op orde houden modellen/beheerkosten	2. Basis op orde
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Data op orde/to go	2. Basis op orde
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Op orde houden assetmanagement/, databeheer,Infor	2. Basis op orde
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Exploitatiebudget voor inrichting en opzet CRK (waaronder kapitaallasten investeringen)	2. Basis op orde
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Monitoring langjarige ontwikkeling modelinstrumentarium	2. Basis op orde
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Basis op orde	Meer Hydrologisch advies/onderzoek en samenwerking: adviesloket uitbreiden	2. Basis op orde
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Waterbeschikbaarheid	Opgave voorbereiden (onderzoek, modelberekeningen)	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Waterbeschikbaarheid	Ondersteuning en expertise opgave voorbereiden (onderzoek, modelberekeningen)	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Waterbeschikbaarheid	Samenwerking partners en communicatie	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Waterbeschikbaarheid	Innovatie, beleidsontwikkeling, onderzoek (uitwerken en uitvoeren pilots)	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Waterbeschikbaarheid	Investeringen Reg watersysteem klimaatadaptatie/droogte (DHZ DPRA); 2021 3mln bruto 2022 ev 5mln, 50% subsidie, inclusief beekdalbreed	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Waterbeschikbaarheid	Extra toezicht/handhaving	2. Basis op orde

Basis/ NIET	Hoofdthema	Subcategorie	Onderwerp/activiteit/maatregel	Categorie
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Beekdalbreed	Specifieke projecten: € 0,1mln p/j bruto = netto	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Beekdalbreed	Gebiedsprocessen/omgevingsmanagement beekdal breed	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Beekdalbreed	Onderzoeksvraag 3: Gebiedsontwikkeling/evaluatie.	5. Opgave bestuursprogramma
NIET	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Stedelijk Water	Onderzoek en maatregelen (tegengaan hittestress)	6. NIET in kadernota
NIET	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Stedelijk Water	Begeleiding, overleg, borging (i.c.m. voortzetten waterklaar, stimuleringsregeling enz.)	6. NIET in kadernota
NIET	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Stedelijk Water	Begeleiding, overleg, borging (i.c.m. voortzetten waterklaar, stimuleringsregeling enz.)	6. NIET in kadernota
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Stedelijk Water	Waterklaar, Stimuleringsregelingen afkoppelen private terreinen	5. Opgave bestuursprogramma
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Stedelijk Water	Uitvoering stimuleringsregeling	5. Opgave bestuursprogramma
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Stedelijk Water	Organiseren, begeleiden en uitvoeren pilotprojecten vergroenen, afkoppelen en bevorderen zelfredzaamheid	5. Opgave bestuursprogramma
NIET	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Stedelijk Water	Budget voor uitvoering pilotprojecten vergroenen, afkoppelen en bevorderen zelfredzaamheid	6. NIET in kadernota
Basis	Crisisbeheersing	Crisisbeheersing	Hoogwaterinformatieomgeving (=HIO)	2. Basis op orde
Basis	Crisisbeheersing	Crisisbeheersing	Beheerkosten Hoogwaterinformatieomgeving (=HIO)	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Klimaatadaptatie samen met anderen	Samenwerking met buurlanden	4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen
Basis	Klimaatadaptatie regionaal systeem	Klimaatadaptatie samen met anderen	Blue Deal	4. Bestuurlijke afspraken en verplichtingen
Basis	Modern werkgeverschap	Medewerkers ontwikkeling	Medewerkers ontwikkeling	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Modern werkgeverschap	Vervanging langdurig zieken	Vervanging langdurig zieken	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Modern werkgeverschap	Stagiaires en studenten	Stagiaires en studenten	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Modern werkgeverschap	Organisatiemobiliteit	Organisatiemobiliteit	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Omgevingswet	Omgevingswet	Gevolgen Omgevingswet	1. Wettelijke taak
Basis	D&I	D&I	initieren, aanjagen, inspireren, begeleiden van ontwikkelingen	3. Kerntaak uitvoeren
Basis	Wettelijk	Wet banenafpraak (Wettelijk)	Wet banenafpraak (Wettelijk)	1. Wettelijke taak